

A FEGYVERNEMEK SZEREPE A MAGYAR TANÁCSKÖZTÁRSASÁG HONVÉDŐ HÁBORÚJÁBAN

Dömötör Gergely százados

A Magyar Tanácsköztársaság dicső Vörös Hadseregének harcait sok értékesebbnél értékesebb tanulmány tárgyalja. Ezek a hadműveletek egyik vagy másik részletét, illetve összefüggéseit világítják meg. Sajnos azonban egyik sem követi Nagy elvtárs¹ iránymutató kezdeményezését, aki a vörös csapatok egyik legkiválóbb fegyvernemének, a páncélvontaknak a szerepét tárgyalja meg. Pedig Néphadseregünk fegyvernemei előtt példaképül állhatnak dicső elődjüknek, a magyar Vörös Hadseregnek gyalogsága, tüzérsége, és egyéb szakcsapatai. Ezért szeretnék tanulmányomban Nagy elvtárs példáját követve a Tanácsköztársaság fegyvernemeinek néhány kérdésére rámutatni.

Összefegyvernemi harc.

*Hadkiegészítés, összefegyvernemi magasabb egységek, egységek
és alegységek szervezése*

A hadműveletek kezdeti időszakában — a tisztántúli harcok idején — a hadseregszervezés területén, éppen úgy, mint egyéb téren, igen nagy zűrzavar uralkodott. Csak a május eleji átszervezés teremtett e téren rendet. Ettől az időtől kezdve lehetett beszélni egységes, határozott hadkiegészítési és szervezési tevékenységről.

Az április-májusi mozgósítás, a proletariátus hatalmas megmozdulása, a munkástömegek beözlélése a hadseregbe, új forradalmi lendületet adott a fegyveres erőknek. Csak ez tette lehetővé, hogy meginduljon a nagyszabású hadseregszervezési tevékenység. Ebből a lelkes, kiváló emberanyagból hozták létre azokat a hadosztályokat, melyek nemcsak megszilárdították a helyzetet, hanem végrehajtották a magyar Vörös Hadsereg legszebb hadműveletét, az északi hadjáratot is.

Az április-májusi toborzás feltétlenül helyes és a pillanatnyi helyzetben egyedül használható út volt, hiszen a válságban csak a proletariátus önkéntes áldozatvállalása segíthetett, de voltak hibái is. Az önként jelentkezés rendszerét a májusi toborzás után nem kellett volna fenntartani. Az önként jelentkezés jó minőségű, öntudatos, harcos emberanyagot

¹ Nagy Kálmán: A magyar Vörös Hadsereg páncélvontatai. Honvéd, 1951. 12. szám.

szolgáltat ugyan, de aránylag csak kis létszámban. Korszerű háborúban pedig tömeghadseregre van szükség. Ezt csak az általános védkötelezettség alapján lehet felállítani. Szovjetország vezetői jól látva ezt, már korán osztálymozgósításra alapozták² a hadsereg emberanyagának kiegészítését. E szerint mindenkit igénybe vettek honvédelmi szolgálatra. Azonban a mozgósítottakat két csoportra osztották, mert csak a „szegények“ alkalmasak a Vörös Hadseregben teljesítendő fegyveres szolgálatra.³ Az osztályidegen elemeket pedig alkalomadtán munkaszolgálatra használták fel.⁴

Nálunk az általános védkötelezettség alapján az osztálymozgósítást elmulasztották. Később az események rákényszerítették erre a Tanácskormányt. A Forradalmi Kormányzótanács CIX. sz. rendelete alapján a Hadügyi Népbiztosság elrendelte a védkötelezettség bevezetését,⁵ de csak Budapestre és környékére. E rendeletben az osztályszempontokat helyesen figyelembe vették, mert csak a munkásokat, parasztokat, alkalmazottakat és a kispolgárságot mozgósították. De a rendelet értelmében megtartott sorozást nagyon későn, csak június 21-én fejezték be, így hatása a hadműveletekre nem érvényesülhetett. Ennek következtében a Tanácsköztársaság fegyveres erejének összlétszáma a 300.000 főt nem lépte túl.

Az általános mozgósításra való rátérésnek igen fontos politikai akadályai is voltak; a parasztkérdésben elkövetett hibák. Márpedig a parasztság döntő többségének szilárd támogatása nélkül tömeghadsereget létrehozni lehetetlen. Nem hiába vetette fel rendkívül élesen J. V. Sztálin a VIII. kongresszuson: „Vagy létrehozunk egy igazi, munkás-paraszt, főleg paraszti, szigorúan fegyelmezett hadsereget s megvédjük a köztársaságot, vagy elveszünk“.⁶

A Vörös Hadseregnek tehát túlnyomóan parasztokból kellett volna állnia anélkül, hogy proletárjellege megváltozott volna.

A munkásság — önként jelentkezés alapján történő — bevonulása, a termelésben is éreztette hatását. Ugyanis éppen a legöntudatosabb, legjobb munkások, elsősorban a kommunisták mentek ki a frontra. Ez így is volt helyes. A gyárakban azonban az irányítás teljesen a szakszervezetekre hárult, melyek a szociáldemokraták kezében voltak. Ezek a kevésbé öntudatos munkásokat befolyásuk alá akarták keríteni és igyekeztek a termelést gátolni. Itt-ott sikerült is eredményt elérniük.

A munkásezredek, zászlóaljok felállításával kapcsolatban is történtek hibák. A munkás alegységek, egységek szervezése ugyanis üzemek, üzemszervek, vagy szakmák szerint történt. Így az ilyen egység nem volt

² Az általános védkötelezettséget Szovjetországban a Népbiztosok Tanácsának 1918 június 10-i rendeletével vezették be.

³ Sztálin művei. 4. kötet. Szikra 1950. 218. old.

⁴ Sztálin művei. 4. kötet. Szikra 1950. 40. old.

⁵ Hadtörténelmi Intézet Levéltára (továbbiakban: HIL) Vörös Hadsereg (továbbiakban: VHP) iratai 170/1. 1.

⁶ A Szovjetunió Kommunista (bolsevik) Pártjának története. Szikra 1953. 285. old.

más, mint felfegyverzett, hadbavonult szakszervezet. Ennek a szervezési módnak egyetlen előnye a csapatok gyors összeállítása volt. Hátránya pedig az, hogy így nagymértékben érvényesült a szakszervezetek befolyása, melyekben a szociáldemokraták voltak az urak. Ezért sikerült a szociáldemokratáknak romboló munkájukat érvényesíteni a munkászredekben, főleg az északi visszavonulás után és a tiszai támadásnál.

A hibák ellenére a Tanácsköztársaság a hadkiegészítés területén maradandót alkotott. Az általános védkötelezettségre való rátérés pedig biztos jele annak, hogy ha elegendő idő áll rendelkezésére, a magyar proletariátus kijavítja e téren elkövetett hibáit.

A hadkiegészítés,⁷ — még a hibák ellenére is — a magyar nép, elsősorban a munkásság hazafias lelkesedésére támaszkodva, hatalmas tömegeket tudott a hadsereg rendelkezésére bocsátani.

A zászlók alá özönlő hazafiak tömegei biztosítani tudták, hogy a Vörös Hadsereg a veszteségteljes harcok ellenére állandóan növelje erejét.

Míg április 16-án csak 55 zászlóalj volt, addig május 15-én 113 zászlóalj, 84 géppuskás-, 8 lovasszázad és 37 üteg,⁸ május 30-án 115 zászlóalj, 100 géppuskás-, 10 és fél lovasszázad és 58 üteg,⁹ végül július 20-án — a IV. ^{9a} hadtesttel együtt — 161 zászlóalj, 119 géppuskás-, 12 és egyharmad lovasszázad és 103 üteg¹⁰ állt a hadseregparancsnokság rendelkezésére.

A hadsereg a májusi átszervezésig csak különféle szervezésű és összetételű dandárokból és hadosztályokból állt. Az átszervezés során hozták létre a hadtesteket.

A *hadtestek* a helyzettől és a feladattól függően 2—4 hadosztályból, illetve önálló dandárból állottak. A hadtestet alkalmyszerűen erősítették meg tüzérséggel, műszaki csapatokkal, páncélvonatokkal és repülőekkel. A hadtestparancsnokságnak a hadtápintézeteken kívül szervezetszerűen csak törzs-, lovas- és távíróalegységei voltak.

A hadtest szervezése tehát igen rugalmas volt és ez biztosította, hogy a legváltozatosabb harc helyzetekben is meg tudja oldani a feladatát.

A Tanácsköztársaság honvédő háborújában a hadtestek nem annyira a harcászat legmagasabb egységei voltak, hanem harcselekményeik méreteikben és jellegükben fogva sokszor megközelítették a hadműveletek¹¹

⁷ A hadkiegészítés, új alegységek, egységek szervezése, kiképzése, menetalakulatok felállításának elsősorban a Hűnb. hatáskörébe tartozott, természetesen ebbe a hadseregparancsnokságnak is volt beleszólása. Sokszor előfordult az is, hogy a felszabadított területeken a magasabb egységek maguk hajtották ezt végre. Pl.: a III. hdt. az északi hadjárat alatt.

⁸ HIL, VHP. iratai 515/19. 61.

⁹ HIL, VHP. iratai 530/51. 61.

^{9a} A magyar Vörös Hadsereg az első világháborús hadrendi számozást tartotta meg. Tanulmányomban én is ezt használom. D. G.

¹⁰ HIL, VHP. iratai 720/53. 61.

¹¹ A hadművelési művészet fogalmáról és meghatározásáról, lásd részletesebben a HK. 1954. 1. számában, a 113—118. oldalon.

fogalmát. Így az északi hadjárat¹² első szakaszában a III. hadtest három hadosztályból és két önálló dandárból állott és mintegy 120 km-es arcvonalon működött. A tiszai támadásnál (júl. 20—24.) az I. hadtest öt hadosztályt vezetett, a II. hadtest pedig májustól—augusztusig védte a Dunántúl 500 km. hosszú határát. Láthatjuk tehát, hogy úgy összetételben, mint feladatban a hadtestek inkább hadseregnek feleltek meg és nem annyira harcászati, mint inkább hadműveleti egységek voltak.

A hadtestparancsnokságok közül a harcokban legtöbbet résztvevő a III., rövidebb ideig az I. (a tiszai támadásnál) és az V. (a kisalföldi harcoknál). A II. hadtest végig határszolgálatot teljesített, de törzséből alakult meg egy időre az V. hadtestparancsnokság. A IV. hadtest feladata a főváros védelme lett volna. Harcbavetésére csak a tiszai visszavonulás után, július végén került volna sor, de áruló szociáldemokrata parancsnokának, Haubrichnak és társainak aknamunkája ezt meg tudta akadályozni.¹³

A harcban résztvevő hadtestparancsnokságok közül a Landler elvtárs vezette III. hadtest állta meg legkiválóbban a helyét, a merészségnek, öntevékenységnek, forradalmi lendületnek gyönyörű példáit mutatva.

A *hadosztályok* kezdetben a Károlyi-rezsim által szervezett dandárcsoportokból álltak. Három, egy-egy gyalog- és egy-egy tüzérezredből álló dandárcsoport alkotta a hadosztályt. A kereteket azonban nem tudták sehol sem feltölteni és így a hadosztályok merőben különböző harcértékűek voltak. E szervezés kis, mozgékony egységeket létesített, hibája volt azonban, hogy a fegyvernemeket, különösen a tüzérséget elaprózta. A hadosztályok közvetlenekkel — egy távírószázadon kívül — nem rendelkeztek és így a harcra befolyást gyakorolni csak nehezen tudtak.

A májusi átszervezés után a hadosztályok már általában két dandárból, hadosztály tüzérségből, árkász-, törzs- és távbeszélő alegységekből állottak. A harcok alatt a hadosztályok, mint legmagasabb harcászati egységek működtek, rendszerint hadtest kötelékben. Néha azonban kaptak önálló feladatot is, mint pl. a 6. ho. a salgótarjáni ellencsapásnál (május 10—14.).

A hadosztályok közül a legjobban bevált a tiszántúli agrárproletárok-ból álló 6. és a budapesti munkásokból szervezett 4. hadosztály.

A *dandárok* (dandárcsoportok) áprilisban még egy, három zászlóaljas gyalogezredből (zászlóaljanként három lövész- és egy géppuskásszázaddal, ezenkívül egy ezred közvetlen gyalogsági ágyús szakasszal), egy tüzérezredből, egy lovas- és egy árkászszázadból álltak, legalább is papíron, a

¹² Az északi hadjárat periodizációjában Kornis alez. elvtárs véleményét fogadom el. Lásd: HK. 1954. 1. szám 36—45. old.

¹³ Pedig a IV. hadtest hatalmas erőt jelentett. 32. zászlóalja, 12 géppuskás- és 3 lovas százada, 6½ útege volt. Ezen összesen 20.938 puskát, 112 géppuskát és 30 löveget jelentett. (HIL. VHP. iratai 720/53. 61.)

Ehhez hozzá lehet számítani a Dunaórségnek a forradalomhoz hú egységeit: a Szamos monitort, a Viza és Compó őrnaszádokat.

valóságban egészen más volt a helyzet. Május 11-e után a dandárokat két ezredből (hat zászlóaljból) szervezték, de a harcok folyamán voltak kettő-hét zászlóaljás dandárok is. Igen gyakran előfordult az is, hogy egyes dandároktól elvett zászlóaljakkal másokat megerősítettek.¹⁴

A dandárparancsnokságok feladata volt a harc közvetlen szervezése és irányítása. Május 11-ig azonban erre nem nagyon volt mód, mert a dandárparancsnokság azzal az ezredtörzsszel volt azonos, melynek számát viselte. Így vagy a dandár, vagy az ezred irányítása szenvedett csorbát. Május 11-e után már önálló dandártörzsek alakultak¹⁵ és ez nagymértékben megjavította a harcászati vezetést.

A dandárok rendszerint hadosztály kötelékekben működtek, de voltak a hadtestnek, sőt a hadseregnek közvetlenül alárendelt dandárok is. A dandárok tüzéséggel és más fegyvernemekkel szervezetszerűen nem rendelkeztek — kivéve az önálló dandárokat — azokkal csak alkalomadtán erősítették meg őket.

A dandárok közül talán legjobban említésre méltó a 80. dandár csapatainak hősi harca. A 80. dandár Salgótarján védelméénél, majd nemzetközi csapatokkal feltöltve Losonc felszabadításánál tűnt ki, Zólyomnál ugyan a túlerejű ellenségtől vereséget szenvedett, de ez nem kisbíbít orosz, német, osztrák és délszláv harcosainak érdemeit. Legendába illő az 1. dandár katonáinak teljesítménye is, akik az északi hadjárat során hatalmas területeket szabadítottak fel, majd először önállóan, később a 3. hadosztály kötelékében három ütközetben védték meg Lévát az ellenséges támadásoktól.

Az ezredek általában három zászlóaljból állottak.¹⁶ Minden ezredhez rendszeresítették két ágyúból álló gyalogsági ágyús szakaszt, árkász és távbeszélő alegységet. Ezeket azonban legnagyobbbrészt nem tudták felöltöteni.

A zászlóaljakat, a Vörös Hadsereg alapvető harcászati egységeit, három lövész- és egy géppuskás századból szervezték. A lövészs századok létszáma 150 harcos volt, de a valóságban igen sokszor csak 30—80 fővel rendelkeztek. A géppuskásszázadban 6—8 géppuska volt, nemcsak szervezetszerűen, hanem a valóságban is.

Összefoglalva megállapítható, hogy a Vörös Hadsereg összefegyvernemi magasabb egységeinek, egységeinek és alegységeinek szervezete — akkori viszonyok között — korszerűnek mondható és hibái ellenére

¹⁴ Le kell szögezni azonban, hogy a hadseregparancsnokság állandóan törekedett a harcok által megzavart szervezetszerű kötelékek helyreállítására, nem is eredménytelenül.

¹⁵ HIL. VHP. iratai. Hüb. 9746/ein. 47.

¹⁶ Kezdetben az ezredek több zászlóaljból állottak, attól függően, hogy az ezred a toborzás során milyen sikert ért el. A májusi átszervezés során a IV., V zászlóaljak lassan eltűntek; átszámozva saját, vagy más ezred kiegészítésére használták fel.

sok tekintetben felülmúlta a cseh és román burzsoá csapatok szervezését.^{16/a}

Hadműveleti művészet

A háború gépi korszakában a harcok megnövekedett mérete, jellege új problémák egész sorát vetette fel. Ennek megoldására szükségessé vált, a haditudomány és ezen belül a hadművészet új ágának, a hadműveleti művészetnek elméleti kidolgozása és gyakorlati megvalósítása.

Már az első világháború felvetett számtalan olyan problémát, amelynek megoldása a hadműveleti művészetre várt. Ezekre a kérdésekre azonban a burzsoá haditudomány válaszolni nem tudott. Csak a világháborút követő forradalmi harcokban oldotta meg ezeket az orosz Vörös Hadsereg, éppen azért, mert minden előzőtől gyökeresen eltérő, forradalmi hadsereg volt.

A magyar Vörös Hadsereg és a magyar proletariátus forradalmi, honvédő háborújának jellege nagymértékben hasonlított az oroszországi viszonyokhoz, természetes tehát, hogy azonos körülmények között, azonos lépéseket tettek a forradalmi hadművészet és ezen belül is a hadműveleti művészet hasonló kérdéseinek megoldására. Magyarországon azonban nem volt elég erős, forradalmi gyakorlattal rendelkező, szilárdan a marx-lenini elmélet alapján álló párt. Ennek hatása a forradalmi haditudomány kialakulásánál is erősen érezhető volt. Ezenkívül a rendelkezésre álló rövid idő csak az első lépések megtételét tette lehetővé. Igaz, hogy ezek az első lépések is nagyon jelentősek voltak.

A hadműveleti művészet kialakításával kapcsolatban elsősorban a

16/a. A cseh burzsoá hadsereg egymástól merőben különböző összetételű hadosztályokból és dandárokából állt. Pl. a 6. hadosztály 19–25, a 3. légiós hadosztály 14–17, a 7. légiós hadosztály pedig 11–12 zászlóaljából állt. A hadosztálytüzérség 8–9 úteggel rendelkezett. A hadosztályokban különféle összetételű és szervezésű zászlóaljak és ezredek voltak. A csehszlovák hadsereg egységei között megtalálhattuk az olaszországi, a franciaországi, az oroszországi cseh légiókat és a régi hadsereg maradványaiból szervezett ezredeket. Természetesen mindegyik más és más volt.

Például a 18. csehszlovák gyalogezred három zászlóaljas volt, zászlóaljanként három századdal. Minden században 130–150 fő volt 2 géppuskával. A 21. csehszlovák-francia légiós ezred szintén három zászlóaljjal rendelkezett, de a zászlóaljakba a három lövész századon kívül egy géppuskás század is volt 6 géppuskával és 3 „kezi” géppuskával. Az első két zászlóaljnak francia, a harmadiknak olasz felszerelése volt. Hozzájárult ehhez a zűrzavarhoz, hogy az egységek a harcok folyamán összekeveredtek. Sokszor egy zászlóaljnak a századai több ezredből kerültek ki.

A román intervenciós hadsereg szervezése már jobb volt és hasonlított az osztrák-magyar hadsereg szervezésére. De itt is nagy különbségek voltak. Az Erdélyben felszerelt hadosztályok tüzérséggel nem rendelkeztek. Így pl. nem volt szervezetszerű tüzérsége a 18. hadosztálynak sem.

A hadosztály két, kétezredes dandárból, az ezredek három zászlóaljból, a zászlóaljak három lövész és egy géppuskás századból (6–8 gp.-val) állottak. A sorhadosztályoknál minden szakaszban volt 2 golyószóró is. A hadosztálytüzérség 8–10 útegből állott. HIL. VHP. 811/hírsz., 842/hírsz., 916/II. hírsz., 571/172., 48.

hadművelati vezetést kellett létrehozni. A magyar proletariátus a „Keleti hadseregpáncsnokság”,¹⁷ majd a hadseregfőparancsnokság megszervezésével megoldotta, nemcsak a hadművelati, hanem az utóbbival a hadászati vezetést is, Stromfeld, Landler, Kerekes és mások személyében pedig megtalálta azokat a parancsnokokat, akik a legfelső vezetésre alkalmasak voltak.

A gödöllői hadseregfőparancsnokság célszerűen egyesítette a hadászati és hadművelati vezetést, bár ez utóbbit gyakran megosztotta hadtesteivel. Ebben a tekintetben a Landler vezette III. hadtestre lehetett elsősorban számítani.

A hadseregfőparancsnokság hadművelati vezetését az aktivitás, a merész elhatározások, az összpontosított erőkkkel mért gyors, erőteljes csapások, a határozott támadó jelleg és az ezzel kapcsolatos manőverező képesség jellemezte.

A forradalmi hadművészetnek ezen jellemvonásai — legalábbis részben — már a „Keleti hadseregpáncsnokság” megalakulása után jelentkeztek, teljesen azonban a májusi fordulat után bontakoztak ki. A proletariátus önfeláldozó hazafisága, hatalmas lelkesedése, a hadseregbe özönlő tömegei tették ezt lehetővé. A hadsereg újjászervezését a hadseregpáncsnokság hatalmas hadművelati tartalékok megteremtésére használta fel.¹⁸

A hadművelati tartalékok birtokában azután nagyobb vállalkozásokba kezdhetek, sőt ezek tették lehetővé, hogy kézbe ragadják a kezdeményezést. A tartalékok alkalmazásának és újraképzésének legjobb példája az északi hadjárat.

Ennek során a hadseregpáncsnokság amint bevette tartalékait, az 1., 4. és 6. hadosztályokat, azonnal újabbról gondoskodott (8. ho., 2. dd.), majd ennek harcbavetése után a 2. hadosztályt helyezte készenlétbe. Egyidőben megkísérelte kivonni az 5. és 6. hadosztályokat is, nem rajta múlt, hogy nem sikerült. Mindenesetre a Vörös Hadsereg páncsnoksága az északi hadjárat során állandóan jelentős tartalékokkal rendelkezett és ezek lehetővé tették, hogy a május végén megszerzett cselekvési szabadságát biztosítsa. Ugyanakkor a hadvezetőség nem tartotta célzerűnek a tartalékok elaprózását, hanem azokat egységesen alkalmazta,¹⁹ így a védelem során erélyes ellencsapásaival mindig megszárdította a helyzetet. — Gondoljunk csak a 6. hadosztály salgótarjáni támadására, vagy Miskolc felszabadítására, ami lényegében szintén ellencsapás volt.

A támadásnál a hadseregpáncsnokságnak módja volt erejének folyamatos növelésére és a főcsapás irányának megváltoztatására. Ezenki-

¹⁷ Április 21-én. Első elnevezése: „Tiszántúli vörös hadsereg.” (HIL. VHP. iratai, 61.)

¹⁸ HIL. VHP. iratai. 51/15. 47.

¹⁹ HIL. VHP. iratai. 508/11. 46.

vül csak a tartalékok helyes alkalmazása tette lehetővé — a vörös katonák hősiessége mellett — a június 12—16. általános cseh ellentámadás visszaverését és az északi hadjárat sikeres befejezését.

A tartalékok alkalmazásának kérdéséhez kapcsolódik a hadműveleti művészet másik alapvető tétele, a csapás erejének állandó növelése a támadó hadműveletek során. Az északi arcvonalon a hadseregparancsnokság május 10-én még csak egy hadosztállyal indult Salgótarján felmentésére, 20-án már két és fél hadosztállyal állt harcban Salgótarján—Miskolc térségében.

Május 30-án már öt hadosztállyal és három dandárral kezdte meg északi hadjáratát a Vörös Hadsereg.

Június 18—20. között pedig két hadtestet — hét hadosztállyal és négy dandárral — egyesített a döntő rohamra a hadseregparancsnokság.²⁰

A vörös hadvezetőség helyesen összpontosította erőit és eszközeit a főirányba, a főfeladatokra. Pl. az északi hadjáratához fegyveres erőinek 80 százalékát vonta össze, ezen belül a kisalföldi támadáshoz 41 zászlóaljat (kb. 20.000 puskát), 35 géppuskásszázadot (kb. 200 gp-t), 27 üteget (kb. 100 löveget) egyesített²¹ akkor, amikor 500 kilométeres arcvonalon dúltak a harcok.

Igen jellemző az északi hadjáratban a román és cseh burzsoá csapatok lekötése széles arcvonalon, az ellenség csatlakozására mért csapás, majd a főcsapás merész megváltoztatása²² (a III. hadtesttől az V. hadtesthez) és az ellenség balszárnyára tervezett csapás. Ezek mindegyike ma is felhasználható eleme a szocialista hadműveleti művészetnek.

Igen jellemző volt az a terv, ahogy a délről várt — később rémhírek bizonyult — ellenséges támadást vissza akarták verni.

„Az általános külpolitikai helyzet, valamint az ellenségről beérkezett hírek lehetőségessé teszik, hogy az ellenséges csapatok általában dél felől, az előnyomulást a legközelebbi napokban megkezdik.

A hadseregparancsnokság szándéka ez esetben az összes rendelkezésre álló erőket egységesen felvonultatni és az ellenséges előnyomulást támadólagosan visszaverni“²³ szögezte le az erről kiadott parancs.

Eszerint a hadseregparancsnokság hadműveleti méretben akarta alkalmazni az aktív védelmet déli irányba is, ugyanúgy, ahogy azt Salgótarjánnál és Miskolcnál tette.

A hadműveleti művészet ezen elemeinek elméleti tisztázása és gyakorlati megvalósítása mutatja azt, hogy a magyar Vörös Hadsereg is elindult azon az úton, melyet nagy orosz testvére taposott ki számára.

²⁰ Kerekes: Magyarország forradalmi harcai. IX. Kézirat. 412.

²¹ U. o. IX. 104.

²² A kisalföldi támadásról és a főcsapás irányának megváltozásáról. Lásd Kornis alev. cikkét a HK. 1954. 1. számában és a hozzászólását a HK. 1954. 2. számában.

²³ HIL, VHP. iratai. 510/28. 70.

Harcászat

A forradalmi hadművészet kialakulása a harcászat területén is megkezdődött. Itt is sok hasonlóságot találunk az orosz Vörös Hadsereg harcaival.

A magyar Vörös Hadseregben rejlő hatalmas energiát kiválóan lehetett hasznosítani a támadásnál. Ezért — nagyon helyesen — a főharc módnak a támadást tartották, ha mégis védelemre kényszerültek, a legnagyobbfokú aktivitással oldották meg feladatukat.

A támadás végrehajtása során ötletesen használták fel a legkülönbözőbb manőver formákat. Salgótarjánt excentrikus csapással szabadították fel, Losoncán kétoldali átkarolást alkalmaztak, Kassánál pedig át-törési szándékkal indított frontális csapást hajtottak végre.

A rendelkezésre álló erőkkel helyesen manővereztek harc közben is, erre legjobb példa Miskolc (máj. 20—23.), ahol először északi irányba támadtak, majd a főerőkkel keleti irányba fordulva védtek, végül az erőket és eszközöket átcsoportosítva, északi irányba akartak támadni.

A harcok nagyrésze erdős, hegyes terepen folyt. Itt a vörös katonák helyesen használták ki a lehetőségeket és olyan módszereket alkalmaztak, melyek szabályzatainkban ma is lerögzítve vannak.

Kis, zászlóalj, ezred erejű különítmények átkarolását, a frontális csapással helyesen kombinálva alkalmazták. Pl. május 10-én az 5. hadosztálynál a III/19 zászlóalj arcból, a II/19 zászlóalj pedig a hegyen keresztül átkarolva támadta meg az apátfalvi ellenséget, ott 2 géppuskát, 29 vagon szenet és igen nagymennyiségű egyéb anyagot zsákmányolt.²⁴

Más alkalommal a völgyben előretörő csapatokkal együtt a kétoldalt uralgó gerincen is egy-egy különítmény nyomult előre. Így történt ez június 18-án Kassabélánál. A 6. hadosztály ily módon végrehajtott támadása hatalmas zsákmányt és mintegy 1000 foglyot eredményezett.²⁵

A hegyi terep jellege lehetővé tette fontos útcsomópontok birtokbavételét az ellenség hátában. A lehetőséget kihasználva május 19-én az I/39. zászlóalj elfoglalta Pétervásárt. Rövidesen meg is lett az eredménye. A Kisterenyétől visszavert ellenség részei befutottak a csapdába. Egy zászlóaljtörzs, háromszáz fogoly és 35 géppuska esett bátor harcosaink kezébe.²⁶

A megvert ellenséget merészen és határozottan üldözték, különösen a rögtönzött gyorscsapatoknak volt itt nagy szerepük.²⁷

A csapatok csak szinte emberfeletti teljesítményekkel, hatalmas mozgékonyssággal tudták az ellenséges túlerőt kiegyensúlyozni. Erre a legjobb példa a 16. vörösezed teljesítménye május 30. és június 12. kö-

²⁴ HIL. VHP. 510/10. 46.

²⁵ Kerekes: Magyarország forradalmi harcai. VIII. Kézirat. 156.

²⁶ HIL. VHP. iratai. 520/12. 48.

²⁷ HIL. VHP. iratai hdm. napló 60.

zött. Az északi hadjárat során a balszárnyon támadó kis erőknek hatalmas területen kellett harcolniuk. Az itt előretörő 3. hadosztály s az 1. dandár között 30 km széles hézag tátongott, mely rövidesen 50 km-re nőtt. Ebben működött a 16. ezred, amely az 1. dandár kötelékében (május 30—június 1.) résztvett Balassagyarmat felszabadításában, majd az 1. dandárral együtt Léváig tört előre (jún. 3.). Innen északra menetelt a 3. hadosztályhoz, közben résztvett Selmecbánya, Beszterce és Zólyom felszabadításában (jún. 4—7.). Ezután ismét gyalogmenetben visszatért Lévára és éppen jókor érkezett, hogy döntő módon beavatkozzék a cseh ellenscápás szétzúzásába (jún. 12.). Az ezred tehát 12 nap alatt kereken 200 kilométert tett meg, nehéz hegyi terepen, állandó harcok közben.

A hatalmas kiterjedések és a kis erők miatt úgy a saját csapatoknak, mint az ellenségnek mindig volt szabad szárnya. Ezért a Vörös Hadsereg rendszerint az ellenség átkarolására törekedett, frontális csapást csak akkor hajtott végre, ha más manőver alkalmazására mód nem volt. Ekkor rendszerint hatalmas tűzérség összehívásával, a fegyvernemek együttműködésének szoros megszervezésével támadtak. Ilyen volt az 1., és 4. hadosztály rohama a tiszaluc—tokaji hídfő ellen (jún. 1.), a 6 ho. támadása Kassa előtt stb.

A magyar Vörös Hadseregnek igen sokszor kellett védeni, mindig széles arcvonalon, igen kis erőkkel. Ilyen feltételek mellett csak a legnagyobbfokú aktivitással lehet a védelmet végrehajtani. A hadseregparancsnokság ilyen szellemben adta ki utasításait is: „Jelenleg, amíg megfelelő csapat nem áll rendelkezésre, a védelem, csakis kisebb csoportok támadólagos fellépése által sikerrel járhat“.²⁸

A védelem felépítése ennek megfelelően a következő volt: elől tábori őrsök, általában raj erőben, mögöttük főőrsök, géppuskákkal megerősített század erőben, a dandár zöme és a tűzérség központi fekvésű helyen összehívva, mint tartalék. Az ellenséges támadás esetén ennek az aránylag nagyerejű tartaléknak az ellenlökése hártotta el a veszélyt.²⁹

Az ilyen jellegű aktív védelemre való rátérés gyökeres szakítást jelentett az első világháború merev gyakorlatával és megmutatta, hogy forradalmi háborúban csak ez az egyedül alkalmazható módszer.

Sikeresen szervezték meg 1919-ben az együttműködést is, nemcsak az egyes alegységek, egységek és magasabb egységek, hanem a különféle fegyvernemek között is, bár az összeköttetés hiánya miatt annak megvalósítása sokszor nagy nehézségekbe ütközött. A tűzérség és a gyalogság együttműködése példásnak mondható. Elég sikeresen támogatta a gyalogság harcát a légierő és a folyami flotta is.

²⁸ HIL. VHP. iratai. 508/11. 48.

²⁹ HIL. VHP. iratai. 518. 48.

Lovasság, páncélosok, csapatszállítás

A magyar Tanácsköztársaság honvédő háborúját — csakugy, mint a szovjetoroszországi polgárháborút —, az első imperialista világháborúval ellentétben, a mozgó harcok jellemezték. Életbevágóan szükség volt tehát gyorsanmozgó alakulatokra.

A legkézenfekvőbb gyors fegyvernem a *lovasság* volt. A lovasság felállításának azonban nagy akadályai voltak.

Magyarország loállományát az első imperialista világháború nagyon kizsárolta. Az ország 1914—18. között összesen 1,500.000 lovat veszített.³⁰ Ezért nemcsak a lovas alakulatok felállítása, hanem a tüzérség és a hadtáp megfelelő számú igásállattal való ellátása is igen nagy nehézségekbe ütközött.

Sokkal fontosabb tényező volt ennél, hogy a lovakat és a lovagolni tudó harcosokat elsősorban a parasztság adta volna, de az elhibázott parasztpolitika miatt erre csak elég kis mértékben került sor.

A lovasság felállítása így igen lassan haladt előre. Áprilisban minden dandár csoportnak lett volna egy 120 fős lovasszázada és egy lovas géppuskászázada. Ezek azonban csak igen kis részben voltak feltöltve. Már a májusi átszervezésnél minden hadtest- és hadosztályparancsnokságon egy tíz lovasból álló törzs-lovasszakaszt rendszeresítettek a hírvívő szolgálat ellátására. Ezenkívül az első nyolc hadosztálynál egy-egy, három szakaszból álló, lovasszázad szervezését kezdték meg.³¹ A hadosztály lovasszázadok fő feladata a felderítés volt. De ezek a századok eleinte néhány tucat harcosból álltak csak, úgyhogy felderítés helyett inkább a hírvívő szolgálat tökéletesítésére használták fel őket.

Július 20-án az első hét hadosztálynál már 70—120 főből állottak a lovasszázadok, a budapesti vörösőr hadosztálynak pedig még 300 lovas állt rendelkezésére.³²

Május végén megkezdték a 7. lovasezred felállítását. Ennek az ezrednek később nagy szerepe volt a tiszai harcokban. De felállítása már túl későn történt, nem foglalta magába az egész lovasságot, aránylag kis erőt képviselt, így döntő befolyása nem lehetett.

Az ezred két lovas osztályból (zj.), osztályonként két századból és egy géppuskászázadból (4 gp.) állt. Az ezred összesen 550 lovassal és 8 géppuskával rendelkezett. Az ezredhez beosztották a 6/44. lovas úteget is 4 löveggel.³³

Hiba volt, hogy a hadseregparancsnokság már májusban nem vonta össze az összes lovasszázadot — a hírvívő szolgálatot, majd megoldották volna a kerékpárokkal vagy másként — mert úgy, már ekkor, két ehhez

³⁰ *Ajtay*: Magyar huszár. Budapest, 1936., 343. o.

³¹ HIL. VHP. iratai 171/2. 61.

³² HIL. VHP. iratai, 120/53. 61.

³³ U. o.

hasonló ütőképes lovasezredet szervezhetett volna. Ez a két ezred döntő módon befolyást gyakorolhatott volna az északi hadjárat menetére.

De a meglévő lovasezred sem képviselt elég tüzerőt. A sztálini útmutatás szerint a lovasság ereje éppen abban rejlik, hogy egyesíti magában a tűz és a mozgás előnyeit. „Bármilyen nagyszerű is lovasságunk, ha hadműveleteiben nem tudja egyesíteni a ló erejét — a géppuska és a tüzérség erejével, akkor nem komoly erő többé.”³⁴

A lovas géppuskászázadokat tehát sokkal több géppuskával kellett volna ellátni, kocsizó géppuskás osztagokat kellett volna szervezni, úgy megoldva, hogy a géppuskák a kocsiról tüzelhessenek, mint az orosz polgárháborúban. Végül a lovasságot több lovasüteggel kellett volna támogatni.

A lovasságot kocsizó, gépkocsizó, kerékpáros gyalogsággal kellett volna megerősíteni. Ez nagy mértékben növelte volna ütőképességét. „A lovasság egyesítése a gyalogsággal, mint kiegészítő erővel — ez a kombináció, ez az újabb sajátosság lovasságunkat komoly manőverező ököllé változtatta, amely rémületbe ejtette az ellenséget”,³⁵ mondotta erről Sztálin elvtárs.

Összefoglalva: az összes lovasság összevonása, kocsizó géppuskákkal, tüzérséggel, kocsizó és gépkocsizó gyalogsággal, kerékpárosokkal megerősítve egy ütőképes dandárt, vagy hadosztályt képezhetett volna, mely — persze magyarországi viszonylatban — olyan jelentőségű lett volna, mint Szovjetoroszországban a legendás 1. lovashadsereg.

A lovasalegységek kiegészítésére az északi hadjárat során *kerékpáros* alakulatokat szerveztek. A III. hadtestnél már május végén volt egy kerékpáros század és egy kerékpáros géppuskás osztag.³⁶ Azonban ezt a századot elsősorban hírvívő szolgálatra használták fel.³⁷

Néhány nap múlva a 3. hadosztály tett javaslatot kerékpáros osztag felállítására. Ezt az osztagot elsősorban harcászati célokra akarták felhasználni.³⁸ A hadsereg erre június 4-én elrendelte a kerékpáros alegységek felállítását a hadosztály, dandár, ezred és zászlóaljparancsnokságoknál egy-egy raj erőben.³⁹ E rendelet szerint azonban a kerékpárosokat elsősorban az összeköttetés fenntartására kellett felhasználni. Ezt a feladatot a kerékpáros rajok jól meg tudták oldani.

A mozgó harcok folyamán számtalanszor felmerült a gyorscsapatok szükségessége, különösen a siker kiaknázásánál. Amint már láttuk, ezt a feladatot sem a lovasság, sem a kerékpárosok nem tudták megoldani. A vörös harcosok és parancsnokok leleményessége itt is segített és számtalan példát találhatunk a rögtönzött gyorscsapatok alkalmazására.

³⁴ Sztálin művei. 5. kötet. Szikra 1951., 377.

³⁵ U. o. 378.

³⁶ HIL. VHP. iratai. 530/51., 61.

³⁷ HIL. VHP. iratai. 604/3. 71.

³⁸ Kerekes: Magyarország forradalmi harcai. VII. Okmányok. 109. L/7.

³⁹ U. o. 604/56.

A salgótarjáni ellencsapásnál a 6. hadosztály két gyorscsoportot képzett. Az egyik gépkocsin szállított századból és egy ütegből állt. Az volt a feladata, hogy a gyalogság által tört résen keresztül Losonc irányába előrenyomuljon.

A másik két páncélvonatból és a vonatra rakott hadosztály rohamszázadból állt.⁴⁰ Mindkét csoport sikeresen működött az ellenség üldözésénél.

Ilyen és ehhez hasonló példák sorát lehetne felemlíteni. Gépkocsi, lovaskocsi, vagy vonat segítségével rögtönzött gyorscsapatokat számtalanszor használtak.

A harcászati csapatszállításhoz is rendszeresen felhasználták ezeket a szállítóeszközöket.

Igy például az északi hadjárat során a 3. dandár támadása június 5-én közvetlenül Sátoraljaújhely előtt elakadt. Időközben a III. hadtest által segítségül küldött 7. ezred Sárospatakra érkezett. Az ezredet a dandárparancsnokság gépkocsikon és kocsikon szállította előre, másnap sikerült is bevonulni a városba.⁴¹

Külön említést érdemel a 6. hadosztálynak egy érdekes ötlete. Június 17-én Kassától északnyugatra heves harcok dúltak. A hadosztályparancsnokság a 101. ezred Kassa déli részén elszállásolt zászlóaljait a villamosok felhasználásával szállította át a városra.⁴²

A hadműveleti és a nagyobb méretű harcászati csapatszállítások vasúton történtek. A jól működő vasút nagymértékben növelte a Vörös Hadsereg manőverező képességét. A vasút dolgozóinak önfeláldozó munkája lehetővé tette, hogy a hatalmas méretű anyag továbbításán kívül még naponta 24 szerelvénnel csapatokat is szállítsanak.⁴³

A hadseregearcparancsnokság, hogy a vasúti szállítást meggyorsítsa, elrendelte, hogy a tartalékban lévő csapatok a ki- és berakodást gyakorolják.⁴⁴ Így történhetett meg az, hogy a 46. dandár május 31-én még Losoncnál harcolt és június 4-én már ettől légvonalban 107 kilométerre, Kassa alatt indult támadásra. Tehát négy nap alatt megtörtént a dandár harcból való kivonása, berakodása, szállítása, kirakodása és a támadás előkészítése. Természetesen ez és ehhez hasonló szállítások „boszorkányos gyorsasága” igen meglepte a burzsoá csapatokat és a siker egyik jelentős tényezője volt.

1919-ben a páncélosokat mindkét oldalon tulajdonképpen csak a páncélvonatok képviselték. A franciáknak voltak ugyan harckocsijai, Szegedről egész harckocsiezredet jelentettek a hírszerzők,⁴⁵ bevetésükre azonban nem került sor.

⁴⁰ HIL. VHP. iratai. 510/23. 46.

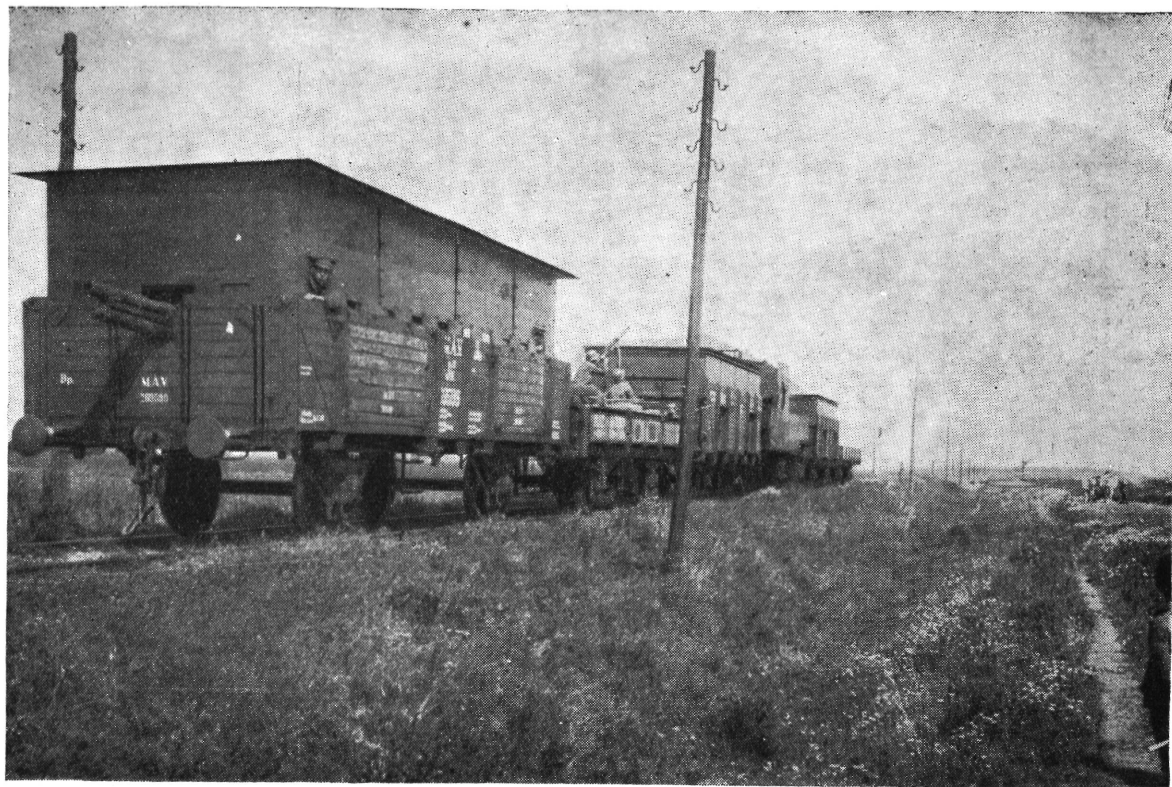
⁴¹ Kerekes: Magyarország forradalmi harcai. VII. Kézirat. 71.

⁴² Kerekes: Magyarország forradalmi harcai. VIII. Kézirat. 154.

⁴³ HIL. VHP. iratai. 510/28. 70.

⁴⁴ HIL. VHP. iratai. 517/18. 48.

⁴⁵ HIL. VHP. iratai. 710/8. 57.

Rögtönzött páncélvonat.

A cseh burzsoá csapatok itt-ott használtak egy-egy páncélgépkocsit. Például a miskolci ellencsapásnál (máj. 23.), Érsekújvár előtti harcokban (jún. 11.) és Ógyalla közelében (jún. 22.).

Saját részről csak egy páncélgépkocsiról tudunk. Ezt a minden téren kezdeményező 6. hadosztály harcosai készítették el.⁴⁶ A tiszai támadásnál valószínűleg használták is,⁴⁷ de hogy milyen eredménnyel, arról nincsenek adataink.

Sokkal nagyobb jelentőségűek voltak ennél a *páncélvonatok*. Ezeket az első világháborúból megmaradt hadianyagból, részben pedig rögtönzött, páncéllemezekkel megerősített vasúti kocsikból állították össze.

Áprilisban még alig néhány páncélvonat működött, de az északi hadjárat kezdetén már 12 harcolt a Vörös Hadsereg soraiban. Ezekkel a hatalmas erőt jelentő harceszközökkel közvetlenül a hadseregarancsnokság intézkedett és a helyzetnek megfelelően erősítette meg az egyik vagy másik magasabb egységet.⁴⁸

A páncélvonatokat felderítésre, a gyalogság támadásának támogatására, üldözésre, a védelem alátámasztására és a visszavonulás fedezésére használták fel. A páncélvonatok minden feladatot kiválóan oldottak meg. Kezelők a páncélvédeltséget és a hatalmas tüzerőt⁴⁹ kihasználva, legendás hőstetteket hajtottak végre. A páncélvonatok harcosai legnagyobb-részt ipari munkások voltak, akik között a kommunisták befolyása már a Tanácsköztársaság kikiáltása előtt is igen erős volt. Nem csoda tehát, hogy ez a fegyvernem kimagasló tetteket hajtott végre.

Például Miskolc felszabadításánál, május 20-án, a 12. sz. páncélvonat felderítésre indult. „A csehek két befűtött mozdonyt indítottak szembe a páncélvonattal. A vörös páncélvonat katonái idejében felismerték az ellenség szándékát, s a sineket felszedve, kisiklatták a mozdonyokat. Azután helyreállították a pályát. Közben tűzharcot folytattak az ellenség tüzérésségével, géppuskáikkal pedig elűzték a páncélvonat megsemmisítésére küldött ellenséges gyalogságot.

Május 22-én hajnalban a Vörös Hadsereg támadó lendületébe illeszkedve, behatoltak a miskolci pályaudvarra, ott 17 vagon ellenséges katonai felszerelést zsákmányoltak, amelynek biztonságba helyezése után Sajószentpéterig üldözték az ellenséget. A vöröskatonák bátorságára és önbizalmára jellemző, hogy egy Sajószentpéternél szétszórt cseh üteg

⁴⁶ HIL. VHP. iratai. 717/2. 57.

⁴⁷ HIL. VHP. iratai. 720/53. 61.

⁴⁸ HIL. VHP. iratai. 171/2. 61.

⁴⁹ A páncélvonatok tüzezeje nem volt teljesen egyforma. A világháborús páncélvonatok egy géppuskás és egy ágyús kocsival rendelkeztek, amelyekben egy 7 cm-es hajóágyú, és 7 géppuska volt (HIL. VHP. iratai. 523/153. 70.). Voltak azonban olyan páncélvonatok is, melyek két 8 cm-es ágyúval és 6 géppuskával voltak felfegyverzve.

hátrahagyott ágyúját felrakták a páncélvonalra és magukkal vitték,⁵⁰ írja egy kortárs, a 6. hadosztály volt politikai megbízottja, Münnich elvtárs. De ehhez hasonlóan működtek a többi páncélvonalok harcosai is, bár az ellenség mindent megtett, a sinek felszedésétől a hidak aláaknázásáig, hogy a páncélvonalok tevékenységét megakadályozza. Minden hasztalan volt, bár több páncélvonalunk sérülést szenvedett, rövid javítás után ismét az arcvonalban voltak. Sőt, jellemző a kiváló szellemre, hogy az 1. sz. páncélvonal legénysége, amely május 31-ig Budapesten karhatalmi szolgálatot teljesített, követelte a harctérre való kiküldését.⁵¹

Az ellenség páncélvonatai már sokkal bátortalanabban, gyávábban viselkedtek. Saját páncélvonalok, ha kifizásuk közben találkoztak velük, mindig győztesek maradtak. Így Salgótarjánnál a 8. sz.,⁵² Ongánál pedig a 4. sz.⁵³ szerelvényünk kényszerített telitalálatokkal visszatérésre egy-egy cseh páncélvonalot.

Páncélvonalaink tehát merész fellépésükkel, leleményességükkel méltóknak mutatkoztak szovjet példaképeikhez és mindvégig jól meg tudták oldani feladataikat.

Tüzérség

A magyar Vörös Hadsereg tüzérségének löveganyaga teljes egészében az első imperialista világháborúból visszamaradt felszerelésből került ki.

A könnyű tábori tüzérség 5/8. M. 8 cm-es tábori ágyúkkal, 15. M. 7,5 cm-es hegyiágyúkkal és 14. M. 10 cm-es tábori tarackokkal rendelkezett.

A nehéztüzérségnek 14. M. 15 cm-es nehéz tarackjai, 15. M. 10,4 cm-es nehéz ágyúi, 15 cm-es „autós“ (gépvontatású) nehéz tarackjai, illetőleg ágyúi és 30,5 cm-es mozsarai voltak.

A tüzérség rendelkezésére állott ezenkívül 16. db 9—26 cm-es aknavető és néhány német löveg is. A löveganyag mennyisége a harcok folyamán állandóan nőtt, mert a hadvezetőség minden elérhető löveget összeszedett, a munkásság pedig önfeláldozó munkájával biztosította, hogy minél több hadihasználatóvá váljék. Ennek az áldozatos munkának köszönhető, hogy a Vörös Hadsereg gyalogságát mindig megfelelő mennyiségű tüzérség támogathatta.

⁵⁰ A Magyar Tanácsköztársaság hősi küzdelmeiről. Szikra 1954. 165. old.

⁵¹ HIL. VHP. iratai. 469. 74.

⁵² Balázs: Salgótarján 1919. HK. 1954. 3—4. szám.

⁵³ Kerekes: Magyarország forradalmi harcai. VI. Kézirat. 34. old.

A tüzérség fejlődését szemléltetően mutatja az alábbi táblázat:

		Ágyú	He. á.	Tar.	N. lg.	„Autós” lg.	Mozsár	Av.	Összesen
máj. 15 ⁵⁴	üteg	14	2	20	3				39
	lg.	63	5	81	6				155
máj. 30 ⁵⁵	üteg	22	2	28	6				158
	lg.	81	11	107	?				211
júl. 20 ⁵⁶	üteg	27	10 ¹ / ₂	43	96	2	3		101 ¹ / ₂
	lg.	129	43	158	28	4	3	16 ⁵⁷	365 lg. 16 av.

A tüzérség alapvető szervezési egysége az üteg volt.⁵⁸ A könnyű tábori ágyús és tarackos ütegekben 4, a nehéz ütegekben 2, míg a mozsár ütegekben 1 löveg volt. Az „autós” (gépvontatású) és a 30,5 cm-es mozsár ütegek kivételével a lövegek fogatolva voltak.

Az ütegek személyi állománya eleinte csak pisztolyokkal és puskákkal volt felszerelve. A harcok során a tüzérség az ellenséges gyalogsági támadások ellen oly merészen kitartott, hogy szükségessé vált az ütegek géppuskákkal való felszerelése. Erre a zsákmányolt Maxim-rendszerű géppuskákat használták fel.⁵⁹ Altalában ütegenként 1—2 darabot.

A Károlyiéktól örökül maradt dandár csoportok szervezetszerűen egy ötüteges tüzérezreddel rendelkeztek (egy hegyi ágyús, egy táboriágyús, két tábori tarackos és egy nehéz tarackos üteggel), ugyanakkor hadosztály-tüzérség nem volt. — Természetesen a keretek jórészt nem voltak fel-

⁵⁴ HIL. VHP. iratai. 515/19. 61.

⁵⁵ HIL. VHP. iratai. 530/51. 61.

⁵⁶ HIL. VHP. iratai. 720/53. 61.

⁵⁷ Az adatok még ugyanazon a rendeleten belül sem mindenütt egyeznek. Az összeget a tüzeér melléklet részletadataiból számítottam ki.

⁵⁸ Az üteg állományába 5—6 parancsnok (üpk., üpk. n., 2 szpk., felderítő pk., fogatos pk.) és ürmerettől függően 107—139 fő legénység tartozott, 8 lőszerkocsi, 7—9 országos jármű, 24 tüzeérhámos-, 36—54 vonathámos-, 13—23 háttas- és 2 málhás ló biztosította a mozgékonytágot.

Az optikai és híradó felszereléshez 4—5 db. hatszoros nagyítású távcső, egy db. tizenötösörös nagyítású szög távcső, 5 távbeszélő állomás és 4—9 km vezetékek tartozott. HIL. VHP. iratai, Tüzeér állomány jelentések. 100.

⁵⁹ HIL. VHP. iratai. 617/107.

15 cm-es tarack.

töltve. — De ez a szervezés így a tüzérség szétforgácsolását jelentette. Ennek a hibának a kiküszöbölésére a tüzérség egységes vezetésére rendelték el április 4-én a hadosztály „tüzérfelügyelőségek“ felállítását. Néhány nap múlva pedig kiadták a rendeletet a hadosztálytüzérség megalkítására.

Az első harcok tapasztalatai alapján április 21-én a Hadügyi Népbiztosság minden hadosztályhoz 8 db. 9 cm-es aknavetőből álló üteget osztott be, de irányzék csak minden második-harmadikra jutott. Arra, hogy ez valóban megtörtént, nincs adatunk, aknavetők különben a harcok folyamán később nem szerepeltek.

Az áprilisi harcok alatt a hadvezetőség a szervezéstől függetlenül a helyzetnek és a feladatnak megfelelően erősítette meg tüzérséggel a magasabb egységeket.

A májusi átszervezés során az első hat hadosztályba három-három szervezetszerű tüzérezredet osztottak be. Minden tüzérezred két tüzérosztállyal rendelkezett. Az ezredek első osztályában két 8 cm-es ágyús, vagy 7,5 cm-es hegyiágyús üteg volt. A második osztályokban két 10 cm-es tarackos és egy 15 cm-es nehéztarackos üteg volt. Ez hadosztályonként 54 löveget jelentett volna. Azonban az ezredek feltöltve még nem voltak, mert az ütegek jórészen felállítására még nem fejeződött be. A szervezés szerint a 7. és 8. hadosztály tüzérséggel nem rendelkezett.

A tábori hadosztályokon kívül a budapesti „Vasas hadosztály“ is rendelkezett két tüzérezreddel. Ezenkívül a fővezérség rendelkezésére szervezték a nehéztüzér ezredet, hét ütegből, 30,5 cm és 21 cm-es mozsarakkal, 15 cm-es „autós“ (gépvontatású) ágyúkkal és tarackokkal.⁶⁰ Azonban ennek felállítása sem fejeződött be.

Ennek a szervezésnek az volt a gyengesége, hogy míg az első hat hadosztály szervezetszerű tüzérsége túl erős volt, addig a hadtestek egyáltalában nem, a hadsereg pedig alig rendelkezett közvetlenül alárendelt tüzér egységekkel. Így a hadtest- és a hadseregarancsnokság nem tudta volna kellően megerősíteni főirányban harcoló magasabb egységeit. Ezen úgy segítettek, hogy a tüzérséget szervezetszerű hovatartozástól függetlenül osztották el.

Később már a szervezés is célszerűbb lett. Július 20-án a tiszai támadás előtt a hadosztályok 2—16 üteggel rendelkeztek, a hadműveletekben résztvevő III. hadtestnek kilenc, a főcsapás irányában működő I. hadtestnek pedig tizenhét üteg állt közvetlenül rendelkezésére.⁶¹

A tüzérség harcászati vezetésére a hadosztályoknál tüzérandár parancsnokságot állítottak fel, ahol erre nem került sor, ott ez a tüzérezred parancsnokságokra hárult.

⁶⁰ HIL. VHP. iratai. 171/2. 61.

⁶¹ HIL. VHP. iratai. 720/53. 61.

A tüzérsztály⁶² törzsek harcban rendszerint 2—3 üteget irányítottak. Bár az ütegek a tüzet rendszerint maguk vezették, arra az osztályparancsnokok befolyást gyakoroltak.

Nagyobb támadásoknál az ezredparancsnokságok vezetése alatt tüzer-csoportokat, azokon belül az osztályparancsnokok vezetésével alcsoportokat létesítettek. Például a 2. hadosztály csongrád—mindszenti Tiszza-átkelésének támogatására három tüzer-csoport alakult 16 üteggel, köztük két nehéztarackos üteggel. A 17. tüzezezdparancsnok csoportja (hét üteg) három alcsoportra oszlott egy-egy osztályparancsnok vezetése alatt, ezenkívül két ágyús üteget a gyalogsághoz osztottak be, hogy annak har-cát közvetlen irányzású tüzrel támogatassa.⁶³ Ennek a tüzer-csoportnak a feladata az volt, hogy a 15. gyalogezred, erőszakos folyóátkeléssel össze-kötött, támadásának tüzer-ségi biztosítását lássa el.

A Vörös Hadsereg a rendelkezésre álló tüzer-séget kiválóan használta fel és a legfontosabb irányokba mindig tüzer-tömegeket tudott felvonul-tatni. Pl. az északi hadjárhoz a hadseregparancsnokság az akkor ren-delkezésre álló tüzer-ség 80 százalékát (összesen 46 üteget)⁶⁴ vonta össze és csak ötödrészt hagyta vissza a többi arcvonalakon.

De az egyes ütközetekben is biztosítani tudta a helyes vezetés a tü-zérségi fölényt. Különösen ott voltak össze nagy erőket, ahol az ellen-ség tartós védelemre berendezkedve igyekezett megvetni a lábát. Így a III. hadtest a Hernád-vonal áttöréséhez (jún. 1.) 29 üteget (10 ágyús, 15 tarackos, 2 nehéztarackos, 2 nehézágyús) és egy 30,5 cm-es mozsarat össz-pontosítottak. Itt került sor az első világháborúhoz hasonló méretű tüzer-ségi előkészítésére. Egy szemtanu, Kerekes vezérezredes, a tüzer-ségi tűz hatását így írta le:

„A Hernád mentén 4 óra 30 perckor kezdődött meg a hatalmas pergő-tűz. A repülő felderítés V. 31-én megállapította az ellenséges tüzer-ség pontos állásait. Ennek eredménye nem maradt el. Az ellenséges tüzer-ség csakhamar csak szórványosan felelgetett. 5 órakor pedig elhallgatott. Belső- és Külsőbölcs lángokban állt. Egy löszerraktár robbant fel...

Ekkor megismétlődött az előtte való nap délutánjának meglepetése. Megszóllalt az eddigi harcokban meg nem szokott legnagyobb löveg, mely-nek hangja és híre már előző nap betöltötte az egész ellenséges hídfőt.

Az óriási erőfeszítés, akadályt nem ismerő munka, mely a löveg-óriást bátor harcosaink mögé varázsolta, bőven kamatozott. 6 óra 20 perckor a 30,5 mozsár két lövést adott le Hernádnémetire. Erre az ellen-ség anélkül is bomladozó soraiban — féktelen pánik tört ki.⁶⁵

⁶² A tüzérsztálytörzs állománya és felszerelése: 1 osztály pk., 1 sgt., 1 élm-ti., 26 tó legénység, 13 háta-, 6 vonalhámos ló, 3 országos jármű, 1 db tizen-ötshörös szógtávcső, 4 db hatszoros nagyítású távcső, 3 távbeszélőállomás, 6 km vezeték. HIL. VHP. iratai. I/10. t. o. törzs létszámjelentései: 100:

⁶³ HIL. VHP. iratai. 17. t. e. iratai. 100.

⁶⁴ Kerekes: Magyarország forradalmi harcai. VI. Kézirat, 33. old.

⁶⁵ Kerekes: Magyarország forradalmi harcai. VI. Kézirat, 107. old.

A tüzérség forradalmi alkalmazását a kerekeken és tüzzel való manőverezés tette teljessé. Mindkettőre példát találunk a 3. lévai ütközetben (jún. 16—17). Az első nap a cseh burzsoá csapatok támadását 4—5 üteg tüzének összpontosításával verték vissza, ugyancsak tűzősszpontosításokkal hallgattatták el az ellenséges tüzérséget.

A következő nap a Garam nyugati partján a 3. hadosztály 8 ütege hatásosan támogatta az északnyugati irányba ellenlökő 1. dandárt. Az ellenlökés sikere után a tüzérdandár parancsnok, Léván keresztül hat üteget új tüzelőállásba vitte, hogy visszaverje a Selmecbánya felől támadó ellenséget. Erre azonban nem került sor, mert ez a cseh csoport nem mert előretörni.⁶⁶

A gyalogság közvetlen támogatására rendszerint könnyűágyús, illetőleg hegyiágyús ütegeket osztottak be. Különösen akkor, ha a hatalmas hadszíntér és a terep jellege szükségessé tette ezredek, sőt igen sokszor zászlóaljnak önálló alkalmazását. Ilyen esetekben a zászlóaljakat 2—4 löveggel erősítették meg. A tüzérség ez alkalmakkor mindig jó szolgálatot tett.

Merészen használták fel a tüzérséget az üldözéskor is. A bátran előretörő üldöző különítményekhez beosztott ütegek tüze megnehezítette az ellenség megkapaszkodását, vagy ha mégis sikerült állást foglalniuk, előkészítette a saját zöm beavatkozását.

Nem csoda, hogy az ellenség rettegett a vörös tüzérségtől és állandóan a magyar tüzérségi fölényről panaszkodott. Még arra is gyanakodtak, hogy a Tanácsköztársaság külföldről kap lövegunyagot.

Mikor francia tábornokok vették át a cseh burzsoá haderő vezetését, a 6. cseh hadosztály új parancsnoka így igyekezett lelket önteni megrendült csapataiba: „A nagy háború folyamán a szövetséges hadseregek gyalogsága a magyarokénál sokkal rettentőbb⁶⁷ tüzérségi tűz dacára is győzött⁶⁸. Ezzel közvetve, de elismerte, hogy a magyar tüzérség tüze rettetes.

A tüzérség teljesen újszerű, forradalmi alkalmazását az tette lehetővé, hogy harcosai még a hős vörös katonák közül is kitűntek bátorságukkal. Számítalan példa van erre, de csak egyet, a 2. lévai ütközetből (jún. 12.). „A 3/1. és 6/1. üteg egymagában több, mint 3000 lövést adott le. Az ellenséges gyalogság, a hullámzó harc hevében többször 150 lépésre közelítette meg az egyedül maradt ütegeket, de ezek a repülő bombázása és géppuskatűzében is kitartottak. Megesett, hogy a tüzérség egyedül hártotta el az ellenség ismételt támadását.⁶⁹”

⁶⁶ Kerekes: Magyarország forradalmi harcai, IX. Kézirat, 288. old.

⁶⁷ Kiemelés tőlem. D. G.

⁶⁸ HIL. VHP. iratai. 6. ho. vk. 11/3.

⁶⁹ Kerekes: Magyarország forradalmi harcai, VIII. Kézirat, 49. old.

A tüzérség kimagasló hősiességének az a magyarázata, hogy már a Tanácsköztársaság kikiáltása előtt⁷⁰ is ennél a fegyvernemnél, akárcsak a páncélvonatoknál, a kommunisták befolyása igen erős volt, így kevésbé érvényesülhetett a szociáldemokraták és az áruló tisztek aknamunkája. A Tanácsköztársaság tüzérsége követendő példája lehet, minden tekintetben Néphadseregünk tüzéreinek.

Légvédelem

A Tanácsköztársaság harcaiban nagyméretű légitévékenységről egyik félnél sem lehetett szó. Ennek ellenére szükség volt a légvédelem megszervezésére. A légvédelem úgy a Vörös Hadseregnél, mint az intervenciósnaknál általában egy szinten mozgott.

Az egységek, magasabb egységek légvédelmét általában puska és géppuska tüzellel látták el. Nem túlságosan nagy eredménnyel. Ezt legjobban igazolták az ellenséges légvédelem hatásadatai. Több ízben jelentették a saját repülőket, hogy visszatért gépeiken találatok vannak, de komolyabb kárt általában nem okoztak.

A mi csapatlégvédelmünk is valószínűleg ért el találatokat, de csak egyszer észlelték, hogy az ellenséges gép hihetőleg megsérült.⁷¹

A csapatok légvédelmére tüzérséget általában nem alkalmaztak. Csak a tiszai támadás előtt erősítették meg légvédelmi lövegekkel az I. és III. hadtestet, mégpedig mindegyiket fél üteggel (2—2 löveggel).

A honi légvédelem, különösen pedig a főváros védelmének megszerzésére már sokkal nagyobb gondot fordítottak.

A honi légvédelem sikeres ellátásának alapja a légvédelmi figyelő- és jelzőrendszer, ezért ezt alaposan kiépítették. A fővárost két gyűrűben, egymástól 10—25 km-re lévő „megfigyelő állomások” vették körül. Minden „megfigyelő állomáshoz” 3—7 figyelőőrs tartozott.

A külső figyelőgyűrűt Vác, Hatvan, Jászberény, Szolnok, Kiskúnyfélegyháza, Kiskőrös, Kalocsa, Siófok, Veszprém, Tata, Esztergom vonalába állították fel. A belső gyűrű Aszód, Nagykáta, Abony, Kecskemét, Solt, Dunaföldvár, Székesfehérvár, Bicske vonalában húzódott.⁷²

Ezenkívül magában a városban is volt néhány figyelőőrs a Guggerhegyen, a Rákos-rendező pályaudvaron, stb.⁷³

A vidéki városok közül külön figyelőrendszere volt Győrnek és Füzesabonynak két-három figyelőőrrel.

Az őrsök a megjelenő ellenséges gépek számát, repülési irányát, magasságát, ténykedését távbeszélőn vagy távirón jelentették az „elharító légügyi parancsnokságnak”.

⁷⁰ Rákosi: A K. M. P. megalakulása és harca a proletárforradalom győzelméért. A Magyar Tanácsköztársaság. Szikra, 1954. 28. old.

⁷¹ HIL. VHP. iratai. 56. sz. távirat 59.

⁷² HIL. VHP. iratai. 720/53. 61.

⁷³ HIL. VHP. iratai. 143/légítám. elh. o. 80:

A légiriadó jelzésére, egyben az ellenség félrevezetésére Budapesten néhány ú. n. jelzőlőveg szolgált. Erre a kiselejtezett 75. M. 9 cm-es löveget használták fel. Ilyen jelzőlővegek voltak a Gellért-hegyen, Guggeryegen, Rákos-rendező pályaudvaron és a rákosi gyakorlótéren.⁷⁴

Az esetleg éjjel érkező repülőgépek megvilágítására 18 fényszóró szolgált.⁷⁵ Zömük, 35 cm átmérőjű gyalogsági fényszóró volt, de volt köztük 60, 110 és 120 cm-es is.⁷⁶ A nagyobb fényszórók a Gellért-hegyen, a Halászbástyán és a Rózsadombon voltak elhelyezve, a kisebbek körben a főváros körül.

A légvédelmi tüzérség néhány darab 5/8. M. 8 cm-es rögtönzött állványra szerelt tábori ágyúval és 14. M. 8 cm-es „légijármű elhárító ágyúval” rendelkezett. A Tanácsköztársaságnak csak egy légvédelmi tüzérezrede volt öt üteggel. Ebből három üteget Budapest védelménél használtak fel, egy üteg szervezés alatt állott, a később felszerelt 5. üteget pedig a tiszai támadás biztosításánál alkalmazták.

Három üteggel a fővárost biztosítani nem lehet, ezért a rendelkezésre álló lövegeket a csepeli lőszergyár védelmére összpontosították négy csoportban. Csepel É-on az 1. üteg volt állásban 4 db. 5/8. M. rögtönzött löveggel, Csepel D-en a 2. üteg fele 2 db. 14. M. „légijármű elhárító ágyúval”, Lakihegyen a másik fele 2 db. rögtönzött löveggel és Budafokon a 3. üteg 2 db. 14. M. „lje.” ágyúval.⁷⁷ Az intervenció csapatai légiereje a főváros ellen támadást nem intézett, úgyhogy ezek alkalmazására nem került sor.

A légvédelmi tüzérség műszerei közül említést érdemel a Forbáth-féle lövelemképző. Ez a világ egyik legelső ilyen típusú műszere volt. E találmány mintapéldánya elkészítésének befejezését és gyakorlati alkalmazását éppen a Tanácsköztársaság tette lehetővé.

Az ellenséges légvédelmi tüzérség működésére már több adatunk van. A Tiszántúlon a román, Szeged fölött a francia csapatok, Bajánál az angol monitorok tüzérsége rendszeresen lőtte felderítő repülőinket. Altalában igen nagy mennyiségű lőszerrel tüzeltek el. Pl. július 8-án az 5. repülőszázad felderítő gépére a szegedi francia tüzérség 40–50 lövést adott le.⁷⁸

Az ellőtt lőszer mennyiség nem állt arányban az eredménnyel. Jún. 1-én és jún. 13-án sikerült csak a román tüzérségnek egy-egy gépet megrongálnia. Az első, saját területen kényszerleszállást hajtott végre,⁷⁹ a másik rongálódása lényegtelen volt.⁸⁰

74 HIL. VHP. iratai. 656/karb. 74.

75 HIL. VHP. iratai. Szám nélkül. 80.

76 A szervezés szerint a fényszóró alakulatok a műszaki csapatokhoz tartoztak és csak együttműködésre voltak utalva a légvédelmi tüzérséggel.

77 HIL. VHP. iratai. Szám nélkül. 80.

78 HIL. VHP. iratai. 656/kat. 74.

79 HIL. VHP. iratai. 5. re. szd. iratai. 100.

80 HIL. VHP. iratai. 6. re. szd. 100.

Légierő

A Tanácsköztársaság kezdettől fogva nagy figyelmet fordított a légierő megszervezésére. Április 8-án kelt rendelet szerint a repülőcsapatok parancsnoksága Budapesten, az 1. repülőszázad Kaposvárott, a 2. Albertfalván, a 3. Rákoson, a 4. Győrött, az 5. Kecskeméten, a 6. Békéscsabán, a 7. Debrecenben, a vízi-repülőszázad Csepelen alakult meg. Később felállították a 8. századot is és megkezdték a 10. repülőszázad megszervezését.

A harci gépállomány, az elhasználódás, rongálódás és a megfeszített javítómunkák miatt szinte napról-napra változott. A május 15-én kiadott hadrend szerint 37,⁸¹ 30-án 23,⁸² és július 20-án pedig 35⁸³ üzemképes repülőgép volt.

A repülőgépek részben a Monarchia visszamaradt hadianyagából, részben a leszerelt Mackensen⁸⁴ hadseregtől származtak. Akadt egy-két zsákmányolt gép is. Igy természetesen a gépállomány a legkülönbözőbb típusokból állt.⁸⁵

Ezek közül korszerűnek, csak a Monarchia hadianyagából visszamaradt 1916. mintájú Brandenburgi felderítő repülőgép és a Fokker D. VII. német vadász volt mondható.

Az előbbi kétfedelű, kétüléses felderítő repülőgép volt, 160 km/óra utazósebességgel, egy megfigyelő- és egy pilótagéppuskával.

Teljesítményére jellemző, hogy ilyen Brandenburgi vitte át Szamuely elvtársat Szovjetországba, ami oda-vissza 2000 km ellenség fölötti utat jelentett és közben át kellett repülni a Kárpátok 2000 m magas gerincén is.

Az utóbbi együléses, kétfedelű vadászgép volt, 200 km/óra sebességgel és 2 motorgéppuskával.

Ezekon kívül más típusú gépeket is használtak, főleg LVGC VI. mintájú felderítőket és Berg vadászokat.

A gépeket az albertfalvai repülő anyagszertár többé-kevésbé használható repülőgépei⁸⁶ közül válogatták ki.

⁸¹ HIL. VHP. iratai. 515/19. 61.

⁸² HIL. VHP. iratai. 530/5. 61.

⁸³ HIL. VHP. iratai. 720/53. 61.

⁸⁴ Az összeomláskor a Balkánról hazánkban keresztül vonuló Mackensen hadsereget az antant követelésére a Károlyi kormány részben lefegyverezte. A német eredetű hadianyag legnagyobb részét innen származott.

⁸⁵ Csak ízelítőül sorolok fel néhányat. LVGC VI. (német) Pfalz. C. I. (német) Aviatik, Berg (osztrák), Anastra (orosz), stb. HIL. VHP. iratai. Albertfalvai re. ag. szertár. 100.

⁸⁶ Az albertfalvai repülőanyag-szertárnak aránylag sok ilyen gépe volt. Május 31-én kelt jelentés szerint 257 repülőgépe volt (105 motorral), ezek közül 87 jó, 127 gyengén, 43 erősen sérült. Ezen kívül 169 repülőgépmotor állt rendelkezésre, ezek közül 37 üzemképes volt, a többi 25–100%-os javítást igényelt. 12 repülőgép pedig javításra volt átadva a különféle üzemeknek. A motorjavítást a Ganz-Fiat, a gépjavításokat a Mátyásföld-i Repülőgépgyár, valamint az Aszód-i Magyar Lloyd Repülőgép és Motorgyár, a motorok beépítését pedig az albertfalvai javítóüzem végezte. HIL. VHP. iratai. Albertfalvai re. ag. szertár 100.

A repülőszázadok a kiszolgáló személyzetből és 2—8 repülőgépből⁸⁷ állottak. A századoknak általában 1 fényképezőgépe, bizonyos mennyiségű üzemanyag- és bombakészlete, az ellenséges alacsonytámadások elhárítására pedig 1—3 földi géppuskája volt. A századoknak a kisebb javításokat a gépeken maguknak kellett elvégezniök.

A májusi átszervezés befejezésekor a repülőszázadok szervezetiileg még az azonos számú hadosztályhoz tartoztak,⁸⁸ de az intézkedési jogot a hadseregparancsnokság magának tartotta fenn.

Rövidesen a repülőszázadok szervezetszerűen is közvetlenül a hadseregparancsnokságnak lettek alárendelve. A hadvezetőség a helyzettől és a feladattól függően erősítette meg repülőgépekkel az egyes hadtesteket, hadosztályokat, sőt néha dandárokat is.

Ha mód volt rá, a hadsereg saját rendelkezésére igyekezett több repülőszázadot visszatartani. Így május 9-én a 2., 7. és 8. repülőszázadokat egy repülőcsoport kötelékébe vonták össze.⁸⁹ A repülőök harcászati alkalmazásának megkönnyítésére pedig a hadseregparancsnokságon belül repülő hadműveleti tisztet rendszeresítettek.

A repülőszázadok legfontosabb feladata a felderítés volt. A főhadiszállás május 8-án szervezte meg a rendszeres felderítést,⁹⁰ és azt a helyzetnek megfelelően többször módosította. A felderítő repülések átlagos időtartama 1—3 óra, útvonal hossza 150—500 km, az átlagos magasság pedig 1000—1500 m volt. Néha fényképeztek is és egy-egy alkalommal 5—12 felvételt készítettek. Ha szükség volt rá, a felderítő utakon röpcédulákat, vagy újságokat is szórtak.

A felderítő repülőgépek jelentéseik egy példányát már visszatéréskor ledobták a kirendelő parancsnokságra, de leszállás után egy példányban táviratilag is továbbították.

A hadműveletek megélénkülésével a repülőök is mind jobban bekapcsolódtak a földi harcselekményekbe.

A hadseregparancsnokság a főtámadó csoportok támogatására mindig összevonta a repülőszázadok jelentős részét. Így az északi hadjárat kezdeti szakaszán a III. hadtestnek rendelték alá a 6. és 8. századokat, majd a főcsapás irányának megváltoztatásakor az V. hadtestet megerősítették a 2., 4.,⁹¹ később a 8. repülőszázaddal is.⁹²

A repülőgépeket eleinte, egyenként, de néha kettes csoportokban vették be. A legnagyobb csoport négy gépből állt. Július 26-án, az ellen-

⁸⁷ A nyolc géppel egyedül csak a 8. szd. rendelkezett, a többi századoknak legfeljebb 1—4 üzemképes repülőgépe volt.

⁸⁸ HIL. VHP. iratai. 171/2. 61.

⁸⁹ HIL. VHP. iratai. 509/209. lü. 59.

⁹⁰ HIL. VHP. iratai. 508/206. lü. 59.

⁹¹ HIL. VHP. iratai. 613/8. 60.

⁹² HIL. VHP. iratai. 605/5. 56.

séges repülők élénk tevékenysége miatt,⁹³ a 2. század felderítő gépét, a 8. század három vadásza kísérte.⁹⁴

Repülők a földi harcokba bombákkal és géppuskatűzzel avatkoztak be. A leghasználtabb bombatípus a 12 kg-os volt, de néha alkalmaztak 20—50 kg-osokat is. A bombákat átlag 6—800 méterről dobták le az ellenséges útegekre, csapatgyülekezésekre, hadtápalakulatokra, vasútállomásokra. Az alacsony támadásokat pedig rendszerint 50—400 m magasságban hajtották végre. A földi csapatokkal való összeköttetést kifektetett jelzésekkel és rakétákkal biztosították. Ez nem mindig működött kifogástalanul, mert előfordult, hogy a 8. század saját harcosainkat támadta és több halott veszteséget okozott.⁹⁵

A tiszai támadás biztosításánál tanusította a légierő a legnagyobb aktivitást.⁹⁶ Ehhez a 3., 5., 6., 7. és 8. repülőszázadokat vonták össze. A századok az átkelés megkezdése előtt csak felderítést végeztek. Annak megindulásától kezdve azonban a felderítés mellett géppuskával, bombával támadták az ellenséges gyalogsági és tüzérségi állásokat, az arcvonal mögötti utakat, pályaudvarokat. Július 20-án egyedül az 5. század hét gépet vetett be. Július 24-től kezdve, amikor a román ellentámadás jelei már mutatkoztak, a légitevékenység feltűnően ellanyhult. Igaz, hogy az ellenség repülői fokozták működésüket és az időjárás állítólag nem volt kedvező. Ez azonban nem indokolta azt, hogy a 8. század két gépe saját csapatainkat támadta (júl. 25.), a III. hadtestnek pedig külön parancsban kellett figyelmeztetni a 6. századot, mert „a startolási parancs vétele után, mindig több óra telik el, míg a felderítésre kirendelt gép elstartol”.⁹⁷ Valószínűleg a repülők soraiba beférkőzött ellenforradalmárok aknamunkája okozta ezt, melyre Hefty⁹⁸ könyve élénk fényt vet.

Légi harcokra nem nagyon került sor. Gépeink rendszerint csak véletlenül találkoztak ellenséges repülőkkal. Kivételt képez az északi hadjárat idején a III. hadtest légtere.

A hadtest légvédelmének ellátására a 8. vadászrepülő századot osztották be.⁹⁹ A hadtest parancsnoka szilárdan kezébe vette a légvédelem megszervezését. Elrendelte, hogy a század két gépe állandó földi készenlétben legyen (jún. 10.).¹⁰⁰ Másnap kiadott parancs szerint pedig a légi-riadó jelzés leadása minden táviró, távbeszélő beszélgetést megszakít-

⁹³ Július 24-én például a 2. század egy felderítő repülőgépét két ellenséges gép támadta meg, visszafordulásra kényszerítette és így feladatának teljesítésében megakadályozta. HIL. VHP. iratai. 2. re. szd. jelentései 100.

⁹⁴ HIL. VHP. iratai. 8. re. szd. jelentései 100.

⁹⁵ U. o.

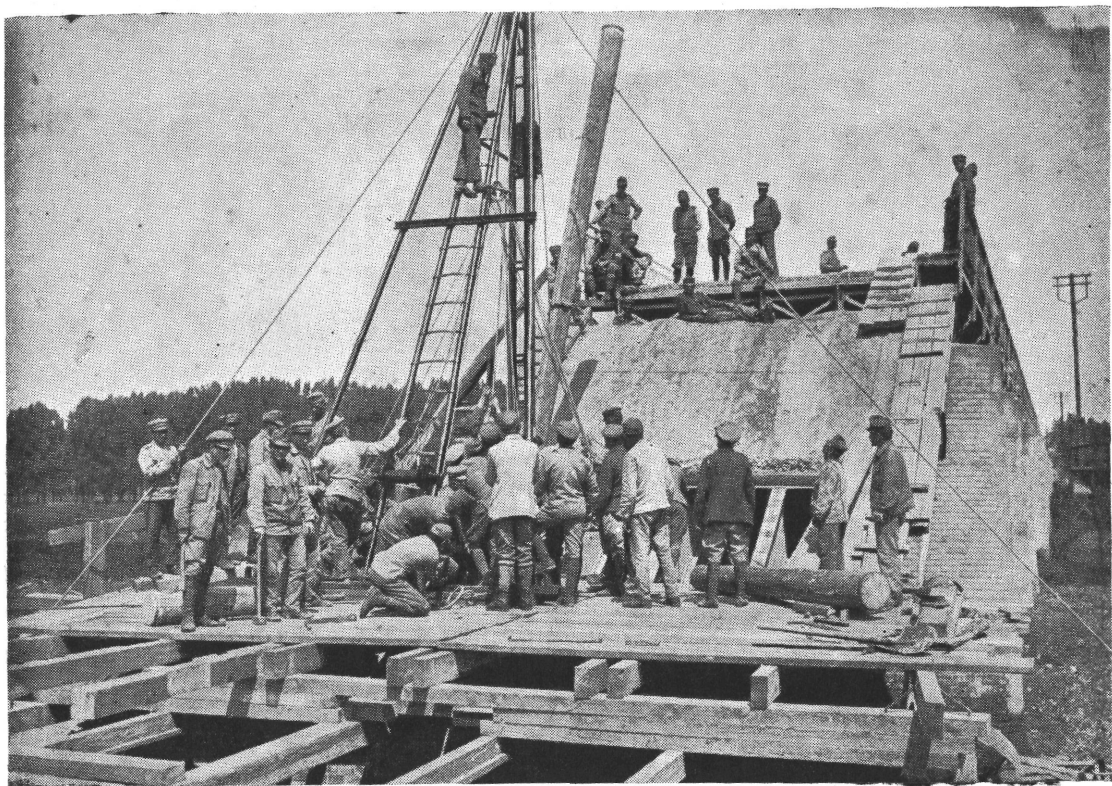
⁹⁶ HIL. VHP. iratai. 2., 5., 6., 7., 8. re. szd. jelentései 100 cs. — 288/hdm. 57 cs. — jelentések 48. cs. — 721/202. 58. cs. — 722 hdm. 48. cs.

⁹⁷ HIL. VHP. iratai 728/3 hdm. 100.

⁹⁸ Hefty: Repülők előre. Franklin, 1946.

⁹⁹ HIL. VHP. iratai. 527/2. 55.

¹⁰⁰ HIL. VHP. iratai. 610/13. 71.

Arkász század munkában.

hat.¹⁰¹ A jó szervezésnek meg is lett az eredménye. „VI. 12-én délelőtt 9 órakor Miskolc felett román repülő észleltetett. A 8. repülőszázad azonnal két harci géppel szállt fel. Ujvári László és Keisz Géza pilóták a román gépet üldözőbe vették és lelőtték. Ellenséges gép (kétüléses) Sajószöged (Sajó torkolat előtt) községbe zuhant le“¹⁰² mondja az erről kiadott jelentés.

Több légiharcra nem került sor. Június 29-én egy saját gép, egy hárommotoros ellenséges repülő üldözőbe vett,¹⁰³ de nem érte utól, a román vadászok fentemlített július 24-i támadása elől pedig a pilótánk kitért.

Az ellenséges légitevékenység sokkal passzívabb volt. Csak akkor élénkült fel, ha a Vörös Hadsereg nagyobb hadműveletre készült. Így az északi hadjárat megindulásakor a III. hadtest főcsoportosítása ellen, az V. hadtest felvonulásakor, valamint a tiszai támadás során tanúsított az ellenséges légielő aktivitását. A cseh repülők megkísérelték zavarni a haditermelést is. Budapest ellen nem mertek támadni, de a győri ágyúgyárat és az almásfüzitői olajfinomítót többször bombázták.¹⁰⁴ Lényeges kárt azonban nem okoztak.

Műszaki csapatok

A májusi fordulatig a műszaki csapatok szervezése terén csakúgy, mint egyéb téren, elég nagy zűr-zavar uralkodott. A régi hadseregből fennmaradt műszaki alakulatok különböző létszámúak és felszerelésűek voltak. Papíron minden dandárcsoport egy árkász századdal rendelkezett, sőt április 17-én elrendelték, hogy ezen felül még egy-egy műszaki munkásszázadot is állítsanak fel az egyszerűbb munkálatok elvégzésére és az árkász századok kiegészítésére.

Az átszervezés során a régi műszaki alegységeket átszámozták, ki egészítették, a feleslegeseket felosztották. Minden hadosztályhoz egy árkász századot osztottak be, a fennmaradókból 11-el kezdődő hadrendi számozással, hadtest és hadsereg közvetlen műszaki alakulatok felállítását tervezték.¹⁰⁵

Május 15-én már hat hadosztály rendelkezett árkász századdal, kettő pedig felállítás alatt volt. Az I. hadtestnek három műszaki munkás százada, a III-nak pedig egy harcász és egy felállítás alatt lévő árkász százada volt. A hadsereggparancsnokság rendelkezésére ezenkívül egy műszaki század állt, még két árkász század felállítását pedig megkezdték. Már április 10-én elrendelték a „vörös vasutas ezred“ felállítását.

101 HIL. VHP. iratai. 611/12. 71.

102 HIL. VHP. iratai. 612/11. 71.

103 HIL. VHP. iratai. 6. re. szd. jelentései. 100.

104 HIL. VHP. iratai. Hdm. napló 60.

105 HIL. VHP. iratai. 171/2. 61.

sát. A vasutas ezredet négy zászlóaljjal és egy pótszászlóaljjal tervezték. Az I. és II. zászlóaljnak a rendes nyomtávú vasút- és vasúti hidépítés, a III-é a vasútüzem, a IV-é pedig a kisvasutak és drótkötélpályák építése és üzemeltetése lett volna a feladata. Május 15-ig csak egy zászlóalj szervezése fejeződött be, a többieknek csak a kerete állott fel. Szépen haladt a műszaki anyag összegyűjtése is, mert már négy sánctszámkészlet és öt hadihídkészlet állt a hadsereg rendelkezésére.¹⁰⁶

Az északi hadjárat megkezdéséig (máj. 30.) a helyzet csak annyiban változott,¹⁰⁷ hogy megkezdték az ezred árkász századok megszervezését, a hadosztály árkász századok felállítását pedig befejezték. A hadseregparancsnokság a támadásban részt nem vevő hadosztályok árkász századait is a hadjárat műszaki biztosítására összpontosította. Saját rendelkezésére pedig öt műszaki munkás századot vont össze.

A vasútépítő alakulatok szervezése is gyorsan haladt előre és némileg módosult. Az ezred többi zászlóaljának felállítása is befejeződött, a „vasúti ezredben“ négy zászlóalj volt, zászlóaljanként két építőszázaddal. A II. zászlóaljban két építőszázadon kívül még két vasútüzemi század is volt. A műszaki anyag is növekedett. Már hét hadihídkészlet és öt sánctszámkészlet volt. A hadihídkészletek közül azonban csak kettő rendelkezett járművekkel. Ezenkívül Budapesten két gőzkomp és két motoromp építését kezdték meg.¹⁰⁸

A hadműveletek alatt feltornyosuló nehézségek megoldása és az a terv, hogy eleinte még a Tiszán is át akartak kelni, az északi hadjárat során szükségessé tette, hogy a hadosztály árkász századok összevonásával egy műszaki csoportot hozzanak létre. Az összevonást a III. hadtest rendelte el VI. 5-én.¹⁰⁹

A parancsnokáról elnevezett „Jacobi árkász csoport“ négy árkász századból állt, két hadihídkészlettel és 20—30 ladikkal rendelkezett.¹¹⁰

Az árkász csoport szervezése annyira célszerűnek mutatkozott, hogy a hadsereg, az ezred árkász századok kivételével, a műszaki csapatokat csak néhány hadosztálynál hagyta meg, a többit összevonta. Az így összevont erőkből három árkász csoportot képeztek (júl. 5.). Az I. árkász csoport három árkász századból, két műszaki munkás századból és két hadihídkészletből állt. A II. árkász csoport két és fél árkász századdal és két hadihídkészlettel, míg a III. három és fél árkász századdal és két hadihídkészlettel rendelkezett.

¹⁰⁶ HIL. VHP. iratai. 512/19. 61.

¹⁰⁷ A hadsereg hadrendjének elején kiadott összesítések nem mindig helytállóak, mert legtöbbször csak az árkász századokat sorolják fel — az ezred árkász századok kivételével, — ugyanakkor legtöbbször nem tüntetik fel a műszaki munkás századokat, vasútépítő és fényszóró alakulatokat, melyek szintén műszaki csapatokhoz tartoztak.

¹⁰⁸ HIL. VHP. iratai. 530/51. 61.

¹⁰⁹ HIL. VHP. iratai. 615/6. 71

¹¹⁰ Kerekes: Magyarországi forradalmi harcai. Kézirat. VII. 203.

A hadsereg műszaki anyaga egy nem teljes hadihídkészlettel és egy elektromos szerelvény szakasszal gyarapodott.

A vasútezred szervezete változatlan maradt, de létszáma 198 parancsnokra és 3033 katonára nőtt. A vasúti rakodások megkönnyítésére pedig két rakodó századot szerveztek.¹¹¹

Visszatekintve az északi hadjáratra, megállapíthatjuk, hogy a műszaki csapatok hatalmas munkát végeztek. Különösen a vasúti és közúti hidak helyreállításánál volt fontos szerepük. De építettek nagy teherbírási szükséghidakat is. „Bodrogszöllősnél a 23. és 24. ezredek műszaki századai egy 120 méter hosszú — tüzérség részére is járható — hidat készítettek el”,¹¹² jelentette a III. hadtest.

A tiszai átkelés (júl. 20.) végrehajtása hatalmas feladatot rótt a Vörös Hadsereg műszaki csapataira. Szolnok körzetében az I. hadtest három hadosztálya (5., 6., 7.), Csongrádnál pedig a 2. hadosztálya váltott partot. A III. hadtest Rakamaznál az 1. hadosztállyal, Poroszlónál pedig a 80. dandárral hajlotta végre az erőszakos folyóátkelést.

A szolnoki átkelés műszaki biztosítását a „Molnár árkász csoport” látta el. Ez a csoport három árkász, két műszaki munkás és egy vasúti rakodó századból állt. Hozzá tartozott a Dunahajóraj 150 főből álló áthajózási különítménye is.

A 2. hadosztály műszaki ereje két és fél árkász és egy műszaki munkás századból állt.¹¹³

Túlságosan sok áthajózási eszközzel egyik csoport sem rendelkezett, de nem is volt rá szükség, mert bár a románok mindkét helyen felrobantották a közúti és a vasúti hidat, de azokat csekély munkával használhatóvá lehetett tenni. Így a partváltást kevés áthajózási eszközzel meg lehetett oldani.

A III. hadtest átkelését a „Jacobi árkász csoport” biztosította öt árkász és két műszaki munkásszázaddal, hat hadihídkészlettel, valamint két motorkomppal.¹¹⁴

A gyalogság első lépcsőjét ladikokon és pontonokon hajózták át, majd annak biztosítása mellett a III. hadtestnél megkezdtek a hadihíd verését, az I. hadtest csoportjainál pedig a közúti és vasúti hidak járhatóvá tételét. Közben a tüzérség áthajózása is megkezdődött, részben a motorkomponokon, részben a helyszínen összeszedett kötelek komponokon. A tüzérség átszállítására akarták felhasználni a Zenta gőzhajót is, de azt a románok még az átkelés megkezdése előtt szétlőtték.

Végeredményben a vörös műszaki alakulatoknak mindenütt sikerült biztosítani a hadosztályok átkelését.

¹¹¹ HIL. VHP. iratai. 705/57. 61.

¹¹² HIL. VHP. iratai. 720/10. 71.

¹¹³ HIL. VHP. iratai. 720/53. 61.

¹¹⁴ HIL. VHP. iratai. 80.

Mivel a Vörös Hadsereg szállítószolgálatát legnagyobb részben a vasútra alapozták, a páncélvonatok hatalmas harcászati jelentőségéről pedig már beszéltem, szükséges volt a vasúti hidakat minél rövidebb idő alatt használhatóvá tenni. Erre a vasúti ezredet használták fel. Tokajhoz két, Poroszlóhoz egy építőszázadot, Szolnokhoz két építő és két üzemi, Csongrádhoz pedig egy építő és egy üzemi századot, valamint egy segélyvonatot vontak össze. Ezek azonban a rövid idő miatt nem tudták helyreállítani a vasúti hidakat.¹¹⁵

Külön kell még beszélni a budapesti „Hídfő hadosztály“ műszaki alakulatairól. A hadseregpárancsnokság ugyanis elrendelte, hogy Budapestet várrá kell kiépíteni. Az erődítések építése a „Hídfő hadosztály“ feladata lett. A hadosztály Dunakeszi, Kerepes, Vecsés, Alsónémedi, Tokod, Sósút, Pilisvörösvár, Pomáz¹¹⁶ vonalában kezdte meg a tábori erődítmények kiépítését. A munkálatokhoz, polgári munkaerőn kívül, öt erődítő zászlóaljat — négy-négy századdal, — egy erődítő zászlóaljat — két századdal — és két önálló erődítő századot használták fel.¹¹⁷ A többé-kevésbé kész erődítések védelmére július végén kerülhetett volna sor, mikor a tisztek árulása és a szociáldemokraták aknamunkája miatt a hadsereg a Tiszánál veséget szenvedett és felbomlott. De a szociáldemokraták, élükön Budapest városparancsnokával, Haubrich-al gondoskodtak arról, hogy az érintetlen IV. hadtest éppen úgy szétzúljön, mint a hadsereg többi része.

Híradás

A híradó szolgálat megszervezése az anyagihiány miatt a legnagyobb nehézségekbe ütközött. Pedig a hadműveletek gyors lefolyása, a mozgóharc és a hatalmas kiterjedés amúgy is nehéz problémák elé állította a híradást. Előre is le kell szögezni, hogy ennek a fegyvernemnek a lehetőséghez képest, a feladatát sikerült megoldania, bár voltak nehézségek. Előfordult az északi hadjárat során, hogy a támadó 6. hadosztály nem tudta harcálláspontját előre telepíteni, mert nem állt rendelkezésére annyi híradó anyag, hogy az új helyre is összeköttetést létesítsen.¹¹⁸ A vörös katonák leleményessége, áldozatvállalása azonban az ilyen nehéz helyzeteket is áthidalta. Így az összeköttetést mindvégig biztosítani tudták.

A hadsereg híradó szervezete nagy fejlődésen ment keresztül. Kezdetben még minden hadosztály csak egy távíró fél századdal rendelkezett, annak nagy része is csak elméletben volt meg. Április 26-án minden dandár csoportnál egy távbeszélőszakasz felállítását rendelték el. A májusi

¹¹⁵ HIL, VHP, iratai, 720/53. 61.

¹¹⁶ HIL, VHP, iratai, Hídfő no. anyaga. 80.

¹¹⁷ HIL, VHP, iratai, 720/56. 61.

¹¹⁸ Kerekes: Magyarország forradalmi harcai. VII. Kézirat, 22. old.

megfeszített munka eredményeként az északi hadjáratban a híradó szolgálat már minden tekintetben komoly teljesítőképességgel rendelkezett.

A híradást a hadseregtörzs állományába tartozó „hadsereg távíró főnök“ irányította. Közvetlenül a hadseregparancsnokság rendelkezésére május 30-án még csak egy távíró¹¹⁹ és egy építő század állt,¹²⁰ de két héttel később már egy távíró, három építő százada, vonalellenőrző különítménye (307 fővel) és két rádióállomása volt.¹²¹

A hadtestek május végétől egy távíró és egy építő századdal rendelkeztek. Az első három hadtest pedig 1—2 rádióállomás is kapott. A tisztai támadáshoz a hadműveletekben résztvevő I. és III. hadtest híradó csapatait megerősítették. Mindkét hadtest egy távíró és három építő századdal rendelkezett Ezenkívül az I. hadtestnek két, a III-nak három rádióállomása is volt.¹²²

A hadosztályok 2—5 szakaszból álló távíró századdal rendelkeztek. Lassankint az ezredek híradó szakaszait is feltöltötték, úgyhogy ezek július 5-én már többé-kevésbé teljesnek voltak mondhatók.

Gyakorlatilag az összeköttetést a hadsereg és a hadtestek között, de a hadosztályokkal is az állami távbeszélő és távíró hálózat legszélesebb kihasználásával igyekeztek megoldani.

A tábori távbeszélő vonalakat csak a legszükségesebb mértékben építették ki, akkor is csak hadosztálytól felfelé. Pl. az 1. hadosztály a miskolci ütközetben a távbeszélő összeköttetést a következőképpen oldotta meg. A hadosztály harcállásponton keresztül, a saját csapatok arcvonalával párhuzamosan, egy távbeszélő vezetékét építették ki a dandárparancsnokságokhoz, mint „híradó alapvonalat“. Ebbe kapcsolta be a két dandár a készülékeit. Majd a támadás előrehaladásával ebből kiindulva fektették le a hírányok vezetéseit.¹²³

Alegységek és egységek közötti összeköttetést rendszerint gyalogos, lovas vagy kerékpáros hírvivőkkel biztosították. Ezek jól egészítették ki a hadosztályok és dandárok közötti összeköttetést.

Erre használták fel a hadosztályok törzslovas szakaszát és a beosztott kerékpárosokat. A jelentések, parancsok gyors továbbítására az északi hadjárat során a III. hadtestnél kerékpáros jelentésgyűjtő és továbbító állomásokat szerveztek.¹²⁴

¹¹⁹ Tulajdonképpen távíró és távbeszélő század volt.

¹²⁰ Körülbelül megfelel a mi fogalmaink szerinti vezetékes századnak. HIL. VHP. iratai. 530/51. 61.

¹²¹ HIL. VHP. iratai. 615/60. 61.

¹²² Ez az állomány a későbbiek folyamán némileg csökkent. Júl. 5-én egy rádióállomással, 20-án még egy építő századdal lett kevesebb a hadseregparancsnokságnak közvetlenül alárendelt híradó csapat. HIL. VHP. iratai. 705/57. 720/53. 61.

¹²³ HIL. VHP. iratai. 720/53. 61.

¹²⁴ Kerekes: Magyarország forradalmi harcai VI. Kézirat.

¹²⁴ Kerekes: Magyarország forradalmi harcai VII. Kézirat. 49. old.

Nagy leleményességről tettek tanulságot a vörös katonák május 2-án, mikor a cseh burzsoá csapatok Kisterenyét megszállták és Salgótarján védőivel az összeköttetést megszakították. A II/16. zászlóalj járőre Szécsény és Salgótarján között a falvakban mindenütt jelentéstovábbító kocsiállomásokot szervezett két-két állandóan készenlétben lévő kocsival.¹²⁵

Az összeköttetés fenntartására a meglévő kislétszámú személygépkocsi állományt is a lehetőséghez képest felhasználták, sőt Salgótarján fent említett átkarolásánál repülőgéppel dobták le a hadseregparancsot a 80. dandár csapatainak.

Rádiót csak a hadtest- és hadseregparancsnokság közötti összeköttetésre használták fel, de egyes, igen fontos feladatot végrehajtó hadosztályt, így a salgótarjáni ellencsapásnál a 6. hadosztályt is megerősítették rádióval.

A rádiókat felderítésre is felhasználták. A lehallgatott ellenséges rádiótávíratok igen sok értékes adattal szolgáltak. Így például előre értesült a hadvezetőség a Miskolcnál tervezett ellencsapásról, a kassai ellenséges erőösszevonásról stb.¹²⁶

A folyami flotta

Egységei az első világháborúból visszamaradt, de a fegyverszünet értelmében fegyverüktől megfosztott és üzemképtelenné tett hajók voltak. A Tanácsköztársaság kikiáltása után a hajókat használhatóvá tették és a hiányzó lövegeket tábori lövegekkel pótolták úgy, hogy a hajóraj május közepén már harckész volt.¹²⁷

Ekkor az aránylag igen erős flottilla a következő harci egységekből állt:

Monitorok: Ujvidék,¹²⁸ Szamos,¹²⁹ Maros és a Lajta.¹³⁰

Ágyúnaszádok: Pozsony és Komárom.¹³¹

Órnaszádok: Viza, Compo,¹³² Csuka és a Fogas.¹³³

¹²⁵ Balázs: Salgótarján 1919. Hadtörténelmi Közlemények. 1954. 3–4. sz.

¹²⁶ HIL. VHP. iratai. Hdm. napló 60.

¹²⁷ HIL. VHP. iratai. Kankovszki korvett-kapitány naplója.

¹²⁸ Azelőtt Inn, később Marx nevet kapta. Javítási munkálatai a Tanácsköztársaság fennállása alatt nem fejeződtek be. 536 tonnás 2 db 12 cm-es ágyúval, 3 db 12 cm-es tarackkal, 2 db 7 cm-es ágyúval és 6 géppuskával rendelkező harci egység volt. HIL. VHP. iratai. 141/biz. 61.

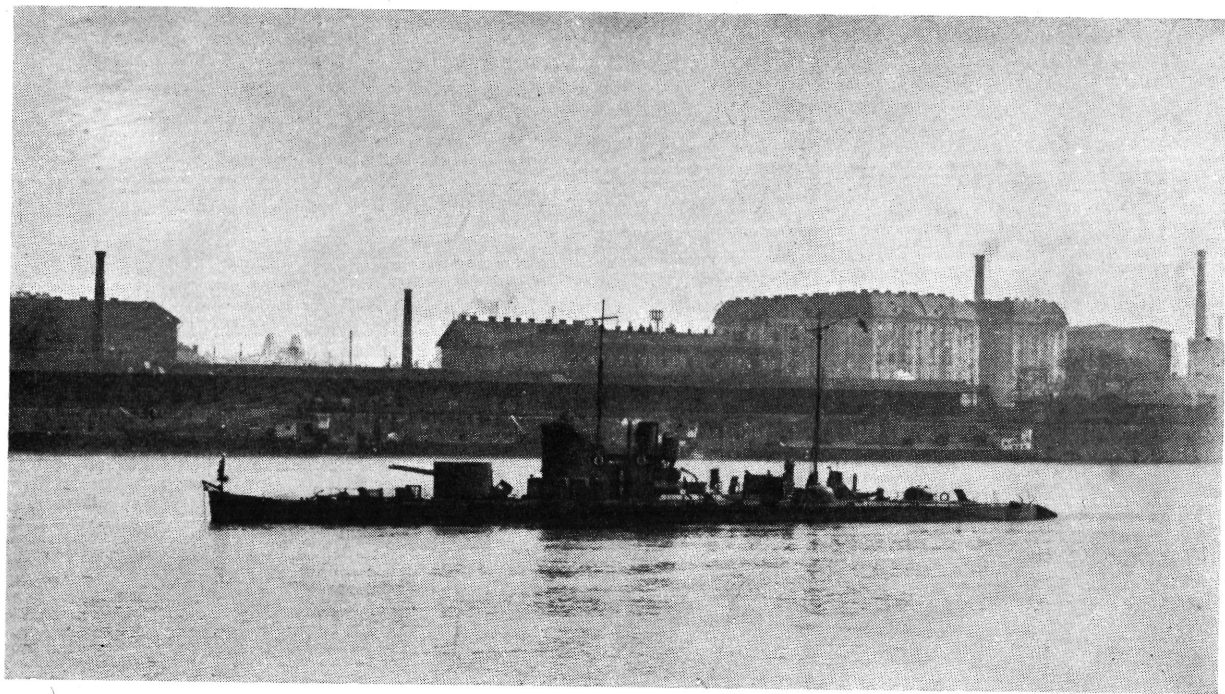
¹²⁹ 448 tonna, 2 db 10 cm-es tarackkal, 2 db 8 cm-es ágyúval és 2 géppuskával. U. o.

¹³⁰ Mindkettő 310 tonnás 1 db 10 cm-es tarackkal, 3 db 8 cm-es ágyúval és 3 géppuskával. U. o.

¹³¹ Pozsony azelőtt Lachs, Komárom azelőtt Stör. Mindkettő 133 tonnás, 1 db 7.5 cm-es ágyúval és 5 géppuskával. U. o.

¹³² Mindkettő 133 tonnás, 3–5 géppuskával. U. o.

¹³³ Mindkettő 60 tonnás, 4–4 géppuskával. U. o.

Agyúnaszád

Segédmonitorok: Proletár és a Munka.¹³⁴

Ezenkívül különféle segédalakulatok tartoztak a dunai flottához.¹³⁵ Az ellenséges hajóegységek működésének megakadályozására a Dunán Paksnál és Aszódnál, a Tiszán Csongrádnál aknazárat létesítettek.

A hajóraj főfeladata volt a dunai hajózás biztosítása és a hadsereg Dunára támaszkodó szárnyának támogatása.

Az északi hadjárat megindulásakor az 1. dandár támogatására kikülönítették a Szamos monitort egy őrnaszáddal. A Szamos önfeláldozó harca, hatásos tüze nagymértékben hozzájárult ahhoz, hogy az 1. dandár balszárnya oly nagy eredményeket ért el.

Az V. hadtestnek a Kis-Alföldön tervezett támadásának támogatására az egész hajórajt Esztergomba rendelték. A flottilla zöme tétlen maradt, csak a Szamos tűnik ki merészségével, egészen Komáromig előretört és pontos tüzével több ellenséges üteget hallgattatott el, miközben maga is sérüléseket szenvedett. Rövidesen azonban ismét visszatért az arcvonalba.

Az ellenforradalmár tiszték befolyása alá került flotta több harci egysége június 24-én fellázadt és lőtte a fővárost. A lázadók a Maros, Lajta monitorok, Pozsony, Komárom ágyúnaszádok, a Fogas és a Csuka őrnaszádok voltak. Az ellenforradalom nem sikerült, Budapest proletáriátusa leverte a Ludovikások puccskísérletét, erre az ellenforradalmi hajóegységek dél felé menekültek.

Közben a lázadók Dunapentelénél (mai Sztálinváros) az ott őrszolgálatot teljesítő Munka segédmonitort is csatlakozásra kényszerítették. A Munka legénysége azonban nem akart hazaárulóvá válni, Paksnál visszafordulásra kényszerítette tisztjeit. Az ellenforradalmi flotta fegyverrel akarta ezt megbosszulni. A kifejlődő egyenlőtlen küzdelemben a védtelen (páncélzat nélküli), alig felfegyverzett gőzös (két 4.7 cm á.) hősi harcot vívott a döntő túlerőben lévő páncélos óriások ellen (összesen 2 db 10 cm tar., 6 db 8 cm á. és 2 db 7.5 cm á.).

Végül elsüllyedt, de hatalmas veszteségeket okozott az ellenségnek. Így a Komárom ágyúnaszád súlyos sérüléseket szenvedett, sőt a parancsnoka is elesett.¹³⁶

Az ellenforradalmi flotta ezután áruló módon jugoszláv vizekre futott és megadta magát.

A Dunahajóraj nagy része az áruló tiszték befolyására fellázadt, de a Szamos és a Munka hősiessége megmutatta, hogy a flottilla forradalmi harcosai mire képesek.

¹³⁴ A segédmonitorok tulajdonképpen felfegyverzett dunai gőzösök voltak. páncélzat nélkül. Munka azelőtt Una. 227 tonnás 2 db 4.7 cm-es ágyúval és 2 géppuskával. Proletár azelőtt Sámson. 267 tonna, 2 db 4.7 cm ágyúval és 3 géppuskával, u. o.

¹³⁵ Három páncélos motorosónak, négy aknakereső, aknazállítóhajó, vontatóhajók, uszályok stb. u. o.

¹³⁶ HIL. VHP. iratai. Kankovszki korvett-kapitány naplója.

Hadtáp

A hadsereg ellátását a májusi átszervezéstől kezdve a főparancsnokság anyagi osztálya irányította, méghozzá elég sikeresen. Annak ellenére, hogy az ország szinte leküzdhetetlen anyagihiánnyal küzdött, a hátsószak dolgozóinak önfeláldozó munkája mindent, szükséges mennyiségben, a fegyveres erő rendelkezésére bocsátott. A meglévő anyagot a főparancsnokság olyan ügyesen összpontosította a kívánt helyen és időben, hogy az antanttól bőven ellátott cseh burzsoá hadsereg harcosai a Vörös Hadsereg anyagi fölényére panaszkodtak.¹³⁷ Kezdetben természetesen nem volt ilyen rózsás a helyzet. A hadsereg hadtápalakulatai nem feleltek meg a mozgó harc követelményeinek. Nem csoda, hiszen csak április 10-én rendelték el a dandársoportoknak a legszükségesebb hadtápipintézetekkel való ellátását. Eszerint minden dandársoportnál egészségügyi intézetet, sütdét és országos jármű oszlopot kellett felállítani.

Kevés volt a hadianyag, ezért a Hadügyi Népbiztosság április 25-én elrendelte a magánosok, kereskedelmi vállalatok stb. birtokában lévő katonai távcsövek, kerékpárok, rádióállomások és azok alkatrészeinek, valamint az egyéb hadianyagnak a beszolgáltatását. Nemsokára rendeletet adtak ki a gépjárművek és alkatrészek igénybevételéről is.

Nagy munkát jelentett a hadianyaggyártás megszervezése is. A hadüzemek dolgozóihoz szóló kiáltvány leszögezte: „Ma minden gyár csak a frontok számára dolgozhat! A legszükségesebb élelmiszereken kívül ma csak a hadiszergyártó üzemek számára van szén, van nyersanyag és minden egyéb, amit csak ebben a kizsákmányolók proletárgyilkos háborújában elszegényedett országban elő tudnak teremteni.

Ma a gyár is harctér, a gyárban dolgozó is katona, a proletárforradalom katonája!“ A felhívás nem maradt pusztába kiáltó szó. Az üzemek, gyárak dolgozói helytálltak a munka arcvonalán is.

A májusi átszervezés után a hadseregpárcsnokság rendelkezésére a következő hadtápipintézetek állottak:

- a szállítás irányítására a főbb vasútállomásokon *pályaudvar parancsnokságok*,
- *hadtáp állomásparancsnokságok* a nagyobb ellátó bázisokon, így Hatvanban és Cegléden,
- *felvételező állomások, lőszer-, ruha-, műszaki anyagraktárak, vágómarhatelepek, sütdék*,
- *bőr és egyéb anyaggyűjtő állomások*,
- *kórházak, kórházvonatok (16 db), betegnyugvó, — fürdő és fertőt-*

¹³⁷ Kerekes: Magyarország forradalmi harcai. IX. Okmányok V. hdt.

lenítő állomások, gőzmosodák.

A hadsereg hadtápintézetek zömét az északi hadjáratához Cegléd—Füzesabony—Hatvan—Gödöllő körzetében összpontosították.¹³⁸

A hadtestek általában „autó-századdal“, „autójavító műhellyel“, „autó anyagraktárral“, kórházzal,¹³⁹ élelmezési részleggel, — mely felvételező állomásra és vágómarha kirendeltségre oszlott — rendelkeztek. A hadműveletekben legaktívabban résztvevő III. hadtestnek ezenkívül egészségügyi oszlopa és „mozgó lőszertelepe“ is volt.¹⁴⁰

A hadosztályok hadtápszervezése nem volt teljesen egyforma. Általában a szállító szolgálatot a „hadosztály vonatparancsnokság“, az egyéb szolgálati ágakat pedig a „hadosztály ellátó hivatal“ irányította.

Még áprilisban minden hadosztályhoz egy szervezetszerű „autó“-századot rendszeresítettek.¹⁴¹ Ennek állománya papíron aránylag igen magas volt,¹⁴² a valóságban azonban csak töredékei voltak meg. A gépkocsikkal amúgy sem tudták megoldani a hadosztály anyagának szállítását. Pedig a hadosztályokra e téren amúgy is nagy feladat hárult, mert igazságtalanság miatt az egységeknek és alegységeknek alig volt vonata úgy, hogy volt olyan ezred, amit csak műút, vagy vasút mentén lehetett mozgatni, nehogy utánpótlás nélkül maradjon. Ezért már a hadosztályok, de különösen a hadtestek és a hadsereg szállítószolgálatát elsősorban a vasutakra hátrították. A vasutas dolgozók önfeláldozó munkája nemcsak a már említett hatalmas méretű csapat-, hanem az anyagszállítások zavartalanlását is biztosította.

A hadosztályok hadtápjá általában két vasúti szerelvényen mozgott. Az egyikben rendszerint a lőszer- és sáncterszám-, a másikon az élelem- és sütőoszlopot szállították. Ezek a vonatok a legnagyobb hősiességgel biztosították a csapatok ellátását. Sokszor befutottak egészen a peremvonalig és ott az ellenséges tűz ellenére is ellátták a harcosokat lőszerrel, élelmiszerekkel és felvették a sebesülteket.

A támadó hadműveletek végrehajtása során¹⁴³ szükségessé vált, hogy minden hadosztályhoz egészségügyi intézetet osszanak be. Ezek szervezését a hadseregparancsnokság már június 13-án kérte a Hadügyi Népbiztosságtól.¹⁴⁴ Felállításuk rövidesen sorra is került.

¹³⁸ HIL. VHP. iratai. 530/51. 61.

¹³⁹ A III. hadtest „mozgó kórházzal“.

¹⁴⁰ A szervezési adatok itt és a továbbiakban a különféle hadrendek összehasonlításából származnak. HIL. VHP. iratai. 61.

¹⁴¹ HIL. VHP. iratai. 5711/eln. 28.

¹⁴² 6 személy, 13 teher, 3 sebesültszállító és 2 műhelygépkocsi. U. o.

¹⁴³ A veszteségek méreteire jellemző, az I. hadosztály jelentése május 23-ról, amikor egész napos súlyos harcokban visszaverték a cseh-román erők együttes ellencsapását. A hadosztálynak e napon 30–40 halott, 200–250 sebesült és 300 beteg vesztesége volt. HIL. VHP. iratai. 524/17. 49.

¹⁴⁴ HIL. VHP. iratai. 613/421.

Igen hatalmas hadtápszerkezési munkát jelentett az északi hadjárat során a főcsapás irányának megváltoztatása, ugyanis az utánpótlás zömét a Hatvan—Miskolc—Kassa-i vonalról, a Vác—Párkányána—Ersekújvár vonalra kellett áthelyezni.

A hadseregpárcsnokság a hatalmas méretű csapat- és anyagszállítás megkönnyítésére Párkányánán, Ipolyságon, Váccon, Balassagyarmaton és Csattán pályaudvarparancsnokságot, Vácott és Ipolyságon hadtáp állomásparancsnokságot állított fel.

A lőszerellátás megszervezésére a hatvani lőszertelepet Vácra helyezték át, egy részlegét pedig Ipolyságra tolták előre.

Az élelmiszerraktárakat, beteg és sebesült gyűjtőhelyeket, kórházakat Vácott és Ipolyságon állították fel, ahová egy-egy sebészcsoportot is irányítottak.¹⁴⁵

Ezzel az átszervezéssel lehetővé vált az V. hadtest harcának anyagi biztosítása.

Összefoglalva megállapítható, hogy a Tanácsköztársaság harcaiban, a hatalmas anyagihiány ellenére is, a hadtápszolgálat, a szükséghez mérten, biztosítani tudta az ellátást.

A lőszer- és a nagyrészt helyszíni beszerzésre alapozott élelemellátás jónak mondható. Az egészségügyi ellátást a kórházvonatok egységes irányításával, mozgó sebészcsoportok szervezésével és a csapatok rendszeres fertőtlenítésével biztosítani tudták.

Az északi hadjárat befejezése után azonban megváltozott a helyzet. Az ellenforradalmár tisztek és szociáldemokraták befolyása mindjobban érvényesült. Előfordult olyan eset, hogy a Tiszán Csongrádnál átkelt tüzérsg lőszerét Tokajra irányították, a gyalogságnak tüzérsg lőszert szállítottak és fordítva. Így segítették elő a hadtápszolgálatban tevékenykedő árulók a Vörös Hadsereg vereségét.

Ebből az aránylag rövid, korántsem teljességre törekvő, tanulmányból is látható, hogy a Magyar Tanácsköztársaság honvédő háborúja gazdag tapasztalatokat nyújt minden fegyvernem tisztjeinek, érdemes tehát sokkal bővebben, részletesebben tanulmányozni.

¹⁴⁵ Kerekes: Magyarország forradalmi harcai. IX. Kézirat. 98. old.